

הקדמת המו"ל

ספר זה ככל ספרי, שראיתי שלפעמים אפשר להוסיף ולהאיר לספר של קדמון ולא להפוך את זה לספר שלי, אלא להשאיר את זה של המחבר, ולהוסיף מקורות לדבריו, ולהוסיף איך הגדולי מוסר למדו דבריו, וזה לא כאילו שאני מכריע בדבריו אלא כמביא, וכל לומד יקח את הדברים איך שהוא ירצה, וזה נחלק לב' פירושים, א' הוא דברים השונים לכל נפש, לפעמים השלמת פסוק, או מאמר חז"ל, לפעמים תרגום ארמית לעברית, ורובו ציטוטים ופירושים מגדולי המוסר ז"ל, והוא הנקרא מאיר המסילה. חלק ב' היא ראשית המסילה, והוא ליקוט של דברי קדמונים שיתכן שהם מקור לדברי הרמח"ל וכמובן על הקורא להחליט.

ע"י דחו"מ (ח"א רמט) כל מס"י מתחילתו ועד סופו בנוי על היסוד זה של ביעור הרע שלא ישאר שום שמץ כל דהו מהרע וכל המדרגות המנויות הן דרגא אחר דרגא בזיכוך משמץ רע, והמשכיל בספריו יראה שספר מס"י הוא ספר כולל מכל הספרים שחיבר ויתכן שספרים שלמים כלולים בשורות ספורות במס"י ולו היה כותב ספרו בלשון של קבלה היינו מחליטים כולנו שכל הספר ועניניו הם עניני קבלה גדלותו של המ"י להוריד הענינים וקרבתן ללשוננו עד שבלמדנו אותו אנו מדמים שיש לנו שייכות בזה

ביכלתו [של הגרי"ם] לחבר ספרי נודע ביהודה בלי שיעור אבל אין ביכלתו לחבר אף דף אחד מספר מסילת ישרים (דחו"מ ח"א קט)

ע"י אור יחזקאל (אלול מב): טוב לראות דברי בעל המס"י שכל דבריו הם רוח הקודש ודבריו ברור מללו וחיובים הם לקרוע כל לב וכו'

ע"י אור יחזקאל יראה ומוסר לח: נפלא לראות כמה אפשר להתעורר מדברי הלוצאטו יתכן ללמוד קטע מסוים פעמים רבות וכל פעם להתעורר תחילה ולמצוא הרגשים חדשים ופנינים יקרים בדבריו ובכל מלה אפשר לגלות ענינים רבים ועמוקים.

ע"י אור יחזקאל תורה ודעת מג: למדתי קטע זה פעמים רבות אמנם כאשר האדם זוכה לסייעתא דשמאי מתעורר מחדש.

הקדמת הרב המחבר זצ"ל

אמר המחבר, החיבור הזה לא חברתיו ללמד לבני האדם את אשר לא ידעו, אלא להזכירם את הידוע להם כבר ומפורסם אצלם פירסום גדול. כי לא תמצא ברוב דברי, אלא דברים שרוב בני האדם יודעים אותם ולא מסתפקים בהם כלל¹, אלא שכפי רוב פרסומם וכנגד מה שאמתתם גלויה לכל, כך ההעלם מהם מצוי מאד והשכחה רבה². על כן אין התועלת הנלקט מזה הספר יוצא מן הקריאה בו פעם אחת, כי כבר אפשר שלא ימצא הקורא בשכלו הדושים אחר קריאתו שלא היו בו לפני קריאתו אלא מעט, אבל התועלת יוצא מן החזרה עליו וההתמדה³. כי יזכרו לו הדברים האלה הנשכחים מבני האדם בטבע⁴, וישים אל לבו חובתו אשר הוא מתעלם ממנה.

ותראה, אם תתבונן בהוה ברוב העולם, כי רוב אנשי השכל המהיר והפקחים החריפים ישימו רוב התבוננם והסתכלותם בדקות החכמות ועומק העיונים, איש איש כפי נטית שכלו וחשקו הטבעי. כי יש שיטרחו מאד במחקר הבריאה והטבע, ואחרים יתנו כל עיונם לתכונה ולהנדסה, ואחרים למלאכות. ואחרים יכנסו יותר אל הקדש, דהיינו, למוד התורה הקדושה. מהם בפלפולי ההלכות, מהם במדרשים, מהם בפסקי הדינים. אך מעטים יהיו מן המין הזה אשר יקבעו עיון ולמוד על עניני שלמות העבודה, על האהבה, על היראה, על הדבקות⁵, ועל כל שאר חלקי החסידות⁶. ולא מפני שאין דברים אלה עקרים אצלם, כי אם

¹ עי' דעת תורה (ח"ב ריח) שזה אחרי כל הש"ס @.

² עי' עלי שור (ח"א עמוד פט): הנה ידיעות מפורסמות, כפי מדת פרסומן חסרה ההתבוננות בהן, ולכן אינן עוד בגדר אור אלא בגדר חכמה, והשפעה אינה נודעת להן עוד והשכחה רבה. וזה בנוי על דברי הדרך עץ חיים וז"ל: וזה תראה, כי שנים הם בתכונה אחת נבראו. שכל האדם, והתורה המשכלת אותו וכו', והוא דבר החכם (משלי ו כג) ותורה אור - אור ממש, ולא חכמה לבד וכו', ואף גם זאת, הנה בדקדוק גדול נמשלה לאש וכו', כי כל מלותיה ואותיותיה כמו גחלת הן, אשר בהנית אותן כן כאשר הן, לא ייראו כי אם גחלים וגם כמעט עמומות. ומי שישתדל לעסוק בה, אז תתלהב וכו' וכנגדה שכל האדם עשוי כן, כי גם כן יש לו כח השגה רבה, אך כאשר יתלהט בכח התבוננות וכו', הנה על כן חוב הוא מוטל על האדם לשים עצמו להתבונן וכו', ואם היתה הידיעה רחבה ועומדת על לב בני האדם לא היו חוטאים לעולם, אך לא היה אפילו היצר קרוב אליהם ושולט עליהם וכו', ולהיות שהקדוש ברוך הוא רצה שהאדם יהיה בעל יצר, שיוכל להיות מנוצח או נוצח בשיקול אחד, לכן שם בהם הידיעה, אך סגורה כגחלת, ושתוכל להתפשט כשלהבת, והבחירה ביד האדם.

³ עי' שפתי חיים (מידות ועבודת ה' ח"ב תקמה): עיקר יסוד הלימוד הוא להפנים הדברים תוככי הלב, שהלב לא יתכחש למציאת של ידיעותיו.

⁴ עי' שפתי חיים (מידות ועבודת ה' ח"ב תקמה): הטבע שהם המידות הרעות של האדם, הם משכיחים ממנו הדברים המפורסמים מלבו.

⁵ היינו ג' המדות השרשיות חסד הוא אהבה (תיקו"ז ו ע"א), גבורה היא יראה (קס ו ע"ב), ודבקות היא ת"ת (עי' זהר ח"א קיב ע"ב).

⁶ ז"ע למה אלה נמנים כחסידות, ועי' זהר ח"א לט ע"א: היכלא שתיארה⁶ היכלא דא היכלא דחסדי היכלא דא היכלא עלאה על כלל והאי הוא היכלא דקיימא על כלל היכלא דימינא לית מאן דיקים ביה אלא אינון חסידים קדישין וכל אינון דמרחמי למריהון זרחימו סגי.

תרגום: היכל זה הוא היכל החסידים, היכל זה הוא עליון על הכל, וזהו היכל שעומד על הכל. היכל הימין אין מי שעומד בו אלא אותם חסידים קדושים וכל אותם שאוהבים את רבונם זאהבה רבה.

ועיי"ש זאור יקר: היכל הת"ת כנגד היכל הראון למעלה, והוא ימין, בסוד מולך לימין משה וכו'. והיחוד זת"ת ו"ק בסוד הימין, לכך כאן אינון דמייחדי, דחסידים עושים לפנים משורת הדין, ושורת הדין הוא

תשאל להם, כל אחד יאמר שזהו העיקר הגדול. ושלא ידומה חכם, שיהיה חכם באמת, שלא יתבררו אצלו כל הדברים האלה. אך מה שלא ירבו לעיין עליו הוא מפני רוב פרסום הדברים ופשיטותם אצלם שלא יראה להם צורך להוציא בעיונם זמן רב. ולא ישאר לימוד הדברים האלה וקריאת הספרים מזה המין, כי אם אצל אותם שאין שכלם כל כך דק וקרוב להיות גם⁷, שאלה תראה אותם שוקדים על כל זה ולא יזוו ממנו, עד שלפי המנהג הנוהג בעולם כשתראה אחד מתחסד לא תוכל לימנע מלחשוד אותו לגם השכל.

ואולם תולדות המנהג הזה רעות מאד לחכמים ולבלתי חכמים, כי גורם שמאלה ומאלה יחסר החסידות האמיתי ויהיה יקר מאד למצוא אותו בעולם. כי יחסר מן החכמים למיעוט עיונם בו, ויחסר מן הבלתי חכמים למיעוט השגתם אותו, עד שידמו רוב בני האדם שהחסידות תלוי באמירת מזמורים הרבה וידיויים ארוכים מאד, צומות קשים, וטבילות קרח ושלג, כולם דברים אשר אין השכל נח בהם ואין הדעת שוקטה.

והחסידות האמיתי הנרצה והנחמד, רחוק מציוור שכלנו. כי זה דבר פשוט, מילתא דלא רמיא עליה דאינש, לאו אדעתיה (שבועות מב ע"א)⁸, ואף על פי שכבר קבועים בלב כל האדם הישר התחלותיו ויסודותיו, אם לא יעסוק בהם, יראה פרטיו ולא יכירם, יעבור עליהם ולא ירגיש בהם. ראה כי אין דברי החסידות ועניני היראה והאהבה וטהרת הלב דברים מוטבעים באדם עד שלא יצטרכו אמצעים לקנותם, אלא ימצאו אותם בני האדם בעצמם כמו שימצאו כל תנועותיהם הטבעיות, כשינה והקיצה, הרעב והשבע, וכל שאר התנועות החקוקות בטבענו, אלא ודאי שצריכים הם לאמצעים ולתחבולות לקנות אותם, ולא יבצרו גם כן מפסידים להם שירחיקום מן האדם, ולא יחסרו דרכים להרחיק מפסידיהם. אם כן אפוא,

קף זכות וכף חובה, שהם צ' היכלות הקודמין, וזה לפני משורת הדין, וצו ד' זכות נגד מיכאל גבריאל אוריאל נוראל שהם זיהכל הרצון, ושכינתא על רישיהו, שהם ד' מחנות שכינה למטה בצרף.

עי' זהר ח"ג קמה ע"א: תאנא כל אדם שיס צו חסידות נקרא מלאך יי' זבאות ה"ד (&) כי שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהו כי מלאך יי' זבאות הוא מפני מה זכה כהן להקרא מלאך יי' זבאות אמר ר' יהודה מה מלאך יי' זבאות כהן למעלה אף כהן מלאך יי' זבאות למטה ומאן הוא מלאך יי' זבאות למעלה (&) זה מיכ"אל השך הגדול דלתי מחסד של מעלה והוא כהן גדול של מעלה כזיכור כהן גדול דלתתא אקרי מלאך יי' זבאות משום דלתי מסטרא דחסד.

תרגום: למדנו כל אדם שיס צו חסידות נקרא מלאך ה' זבאות, זהו שכתוב "כי שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהו כי מלאך ה' זבאות הוא". למה זכה כהן להקרא מלאך ה' זבאות, אמר רבי יהודה, מה מלאך ה' זבאות כהן למעלה, אף כהן מלאך ה' זבאות למטה, ומיהו מלאך ה' זבאות למעלה, זה מיכאל"ל השך הגדול שבא מחסד של מעלה, והוא כהן גדול של מעלה. כזיכור כהן גדול שלמטה נקרא מלאך ה' זבאות, משום שבא מאל החסד.

וכידוע חסד שורף לכל המידות.

⁷ עי' דרך חיים למהר"ל (זבאות פ"ב מ"ה): מי שאין צו השכל שהיא התורה אין צו יראת שמים מאל שהוא חסר השכל שהיא התורה, שעל ידי השכל יש צו יראת שמים, ואם אין צו השכל אין כאן יראה כמו שאמרו אס אין חכמה אין יראה, ומאל שאין אל האדם מעלת השכל הוא זעל חומר גם לכך אינו חסיד לעשות הטוב שהוא לפני משורת הדין רק מאל הפשיטות מן החומר, וכל אשר הוא נוטה אל החמרי יותר אין צו טוב.

⁸ תרגום: דבר שלא מוטל על אדם לא חושב עליו.

איך לא יצטרך להוציא זמן על העיון הזה לדעת אמיתת הדברים ולדעת הדרך לקנותם ולקיימם. מאין תבוא החכמה הזאת בלב האדם אם לא יבקשנה.⁹

וכיון שכבר התאמת אצל כל חכם צורך תמימות העבודה וחובת טהרתה ונקיונה¹¹⁰, שזולת אלה אינה נרצית ודאי כלל, אלא נמאסת ומתועבת, כי כל לבבות דורש ה' וכל יצר מחשבות הוא מבין (דה"י א' בח ט)¹³¹², מה נענה ביום תוכחה אם התרשלנו מן העיון הזה, והנחנו דבר שהוא כל כך מוטל עלינו שהוא עיקר מה ה' אלהינו שואל מעמנו¹⁵¹⁴. היתכן שייגע ויעמול שכלנו בחקירות אשר לא נתחייבנו בהם, בפלפולים אשר לא יצא לנו שום פרי מהם ודינים אשר אינם שייכים לנו, ומה שחייבים אנו לבוראנו חובה רבה, נעזבהו להרגל ונניחיהו למצות אנשים מלומדה¹⁶.

⁹ עי' משלי (ז 7-ה): אם תבקשנה ככסף וכמטמונים תחפסנה, אז תצין יראת ידוד ודעת אלהים תמלא. בהגר"א: דעת אלהים תמלא, הדעת של מלאכים, כלומר השגת המלאכים, והוא סוד הנהגת עוה"ז בסוד כבוד אלקים הסתר דבר, כבוד מלכים חקור דבר, והוא מעשה צראשית ומעשה מרכבה.

¹⁰ היינו ה"לשמה" שבה (עלי שור ח"ב עמוד תרפה).

¹¹ עי' זהר חדש (יט ע"א): א"ר אבא אר"י בשם רב הונא, לפני ולפנים הוא דוגמתו של ג"ע. וכסנכנס הכהן לשם, נכנס בנשמה, ולא בגוף. באימה, ביראה, ברתת, בזיע, בנקיות, בטהרה.

¹² ז"ל הפסוק: ואתה שלמה בני דע את אלהי אביך ועבדהו בלב שלם ובנפש חפצה כי כל לבבות דורש ה' וכל יצר מחשבות מבין אם תדרשנו ימצא לך ואם תעזבנו יזניחך לעד.

¹³ עי' שערי קדושה (ח"א ט"ו): בני יהיו רעיוניך נכונים בתכלית הכונה ובשמחה צעת שתתפלל להקימה ולגמול חסד עם קונך, ולא לצורך שאלותיך כי הלל אינם רק להראות לפניו כעבד שאין לו חיים אלא מאדונו, ואם תקראנו באמת יהיה קרוב גם הוא אליך כמו שכתוב (תהילים קמ"ה י"א) קרוב ה' לכל קוראיו וגו'. וכתוב (דברי הימים א' כ"ח ט') כי כל לבבות דורש ה' וכל יצר מחשבות הוא מבין וידוע חוסי בו אם תדרשנו ימלא לך.

¹⁴ עי' אור יחזקאל (אלול מב): כל פעם שאני מזכיר דבריו כאן חוששני מאוד מחומרת הדברים, ולכן הנני מוסיף ומתקן מעט, שאין הקב"ה מקפח שכר כל בריה, אך טוב לראות דברי בעל המס"י, שכל דבריו הם רוח הקודש ודבריו ברור מללו, וחייבים הם לקרוע כל לב, דכל עבודה שאינה תמימה וטהורה ונקיה אינה רצויה כלל לפי ה' ית' אלא להיפך נמאסת ומתועבת וכו'.

¹⁵ מלה"פ (דברים י יב): ועתה ישראל מה ה' אלהיך שאל מעמך כי אם ליראה את ה' אלהיך ללכת בכל דרכיו ולאזהבה אתו ולעבד את ידוד אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך. עי' שערי קדושה (חלק א שער ב): והנה ענין המדות הן מוטבעות באדם בנפש השפלה הנקראת יסודית הכלולה מארבע בחינות, הדומם והאומחת והבהמית והמדברת. כי גם הן מורכבות מטוב ורע, והנה בנפש הזה תלויות המדות הטובות והרעות והן כסא ויסוד ושורש אל הנפש העליונה השכלית אשר בה תלוין תרי"ג מצות התורה כנוצר לעיל בשער ראשון. ולפיכך אין המדות מכלל התרי"ג מצות, ואמנם הן הכנות עקריות אל תרי"ג המצות בקיומן או בציטולם, יען כי אין כח בנפש השכלית לקיים המצות על ידי תרי"ג איברי הגוף אלא באמצעות נפש היסודית המחוברת אל הגוף עלמנו בסוד (ויקרא יז יד) כי נפש כל בשר דמו בנפשו הוא, ולפיכך ענין המדות הרעות קשים מן העצרות עלמנו מאד מאד.

¹⁶ מלה"פ: ישעיה (כט יג) ויאמר אדני יען כי נגש העם הזה בפיו ובשפתיו כבדוני ולבו רחוק ממני ותהי יראתם אתי מצות אנשים מלמדה.

אם לא נסתכלנו ולא עייננו מה היא היראה האמיתית ומה ענפיה, איך נקנה אותה ואיך נמלט מן ההבל העולמי המשכה אותה מלבנו¹⁷. הלא תשכה ותלך אע"פ שידענו חובתה. האהבה, כמו כן, אם לא נשתדל לקבוע אותה בלבנו בכח כל האמצעים המגיעים אותנו לזה, איך נמצאה בנו.

מאין יבוא הדבקות וההתלהטות בנפשותינו עמו יתברך ועם תורתו אם לא נשעה אל גדולתו ואל רוממותו אשר יוליד בלבנו הדביקות הזוה. איך תטהר מחשבותינו אם לא נשתדל לנקותה מן המומין שמטיל בה הטבע הגופני. והמדות כולם הצריכות כמו כן תיקון והישרה. מי יישרם ומי יתקנם אם לא נשים לב עליהם ולא נדקדק בדבר דקדוק גדול.

הלא אם עייננו¹⁸ על הדבר עיון אמיתי, היינו מוצאים אותו על אמיתו ומטיבים לעצמנו, ומלמדים אותו לאחרים ומטיבים להם גם כן. הוא מה שאמר שלמה (משלי ב ד) אם תבקשנה ככסף וכמטמונים תחפשנה, אז תבין יראת ה'²⁰¹⁹. אינו אומר אז תבין פילוסופיה, אז תבין תכונה, אז תבין רפואה, אז תבין דינים, אז תבין הלכות, אלא אז תבין יראת ה'. הרי לך, שלהבין היראה צריך לבקש אותה ככסף ולחפש אותה כמטמונים. הרי איפוא במה שמלומד לנו מאבותינו ובמה שמפורסם אצל כל בן דעת דרך כלל, או, הנמצא זמן לכל שאר חלקי העיון ולעיון הזה לא יהיה זמן. למה לא יקבע אדם²¹ לעצמו עתים לפחות להסתכלות הזוה, אם מוכרח הוא בשארית זמנו לפנות אל עיונים או אל עסקים אחרים.

והנה הכתוב אומר (איוב כח כח) הן יראת אדנ"י היא חכמה²², ואמרו רבותינו ז"ל (שבת לא ע"ב) "הן" אחת, שכן בלשון יוני קורין ל"אחת" הן²⁴²³. הרי שהיראה היא חכמה,

¹⁷ ע"י אור יחזקאל (אלול סב): היראה היא השגה רוחנית והרוחניות הם הרגשים דקים שאין בהם ממשות ולכן מטבעם יכולים לחלוף כשם שבאו אם לא ילחם תמיד למען ישארו הרגשים אלה בלבבו. ¹⁸ נון א'??

¹⁹ ע"י מדרש משלי (פרשה ז): אם תצקנה ככסף וכמטמונים תחפשנה. אמר ריש לקיש, אם אין אדם הולך אחר ד"ת, הם אינן הולכין אחריו. משל לאדם שיג לו פרקמיונות, אם אין אדם הולך אחריו אינן צאים אחריו. לפיכך אמר שלמה, אם תצקנה ככסף וגו', אלו דברי תורה שהן מחפזין ויורדין עד התהום. כך, אם אדם מחפז אחריו ימלא, שלכך נאמר, ודעת אלהים תמלא. לאמר ר' ירמיה, והלא כבר נאמר (דניאל ז, כז) ולמן די יצא יתננה. אם יצא דברי תורה, הקצ"ה נותנה לו. דכתיב, כי ה' יתן חכמה וגו'.

²⁰ ע"י אור יחזקאל (דרכי העבודה נב): להשיג יראת שמים צריך עבודה מתמדת ורצופה. עיי"ש (עמוד מב): כל שאינו מעמיק בבקשת יראת שמים אלא ניגש ליראה בהבנה פשוטה לא ישיגנה, וכולנו עמי הארצות בעינינו אלו.

ע"י אור יחזקאל (אמונה קנג): רק אחר שיטרח בזה כשם שטורחים מבקשי הממון והכסף יוכל להבין ולהכיר יראת ה', וזה מעיקרי עבודת האדם להשיג הרגש ביראת שמים, ואין זה מן הקלות, וחייב כל א' לטכס עצות היאך יוכל להגיע למדרגה שיהיה לו המשכה ליראת שמים. ע"י אור יחזקאל (יראה כ): כל החכמות שבעולם אפשר לרכוש בדרך אחרת, אבל יראת שמים היא הדבר היחידה שדרוש לכך יגיעה מרובה וחיפוש מעמיק כהשגת מטמונים וכסף. ²¹ האדם (ספינר).

²² אור יחזקאל (מכתבים שכג): עיקר החכמה נקראת על צורת החכמה כי החכמה יוצאת ע"ד השכל וע"י המשכיל והמושכל הוא צורת החכמה והמושכל של יראה הוא באמת החכמה האמיתית, כי עיקר הכל אשר ה' שואל מהאדם הוא היראה.

והיא לבדה חכמה²⁵. וודאי שאין נקרא חכמה מה שאין בו עיון. אך האמת היא, כי עיון גדול צריך על כל הדברים האלה לדעת אותם באמת, ולא על צד הדמיון והסברה הכוזבת²⁶, כל שכן לקנות אותם ולהשיגם²⁷.

ומי שיתבונן בם יראה שאין החסידות תלוי באותם הדברים שיחשבו המתחסדים המפשים, אלא בדברי שלמות אמיתי וחכמה רבה, הוא מה שמישה רבנו עליו השלום מלמדנו באמרו (דברים י יב), ועתה ישראל מה ה' אלקיך שואל מעמך, כי אם ליראה את ה' אלקיך ללכת בכל דרכיו ולא הבה אותו ולעבוד את ה' אלקיך בכל לבבך ובכל נפשך, לשמור את מצות ה' ואת חקתיו²⁸. כאן כלל כל חלקי שלמות העבודה²⁹ הנרצית לשמו יתברך, והם: היראה, ההליכה בדרכיו, האהבה, שלמות הלב, ושמירת כל המצות.

²³ עי' זו"ח יז ע"ג: דא"ר יוסי א"ר חייא כד זרא קב"ה לזר נס אסקיה קמיה דדיוקניה והוא יתיב ואתרי זיה ואל"ל אנא עזיד לך זגיני למהוי את שולטנא ומלכא על כולא זגיני אנא לעילא ואת לתתא. אעוד אנא יהיב זך נשמתא למנדע סוכלתנו וחכמתא מה דלית כן לשאר זריין הוי זהיר לאסתכלא זיקרי הוי זהיר למעבד פיקודי זכר מני לא יהוא שולטנא יקירא כותך.

ומנ"ל דאתריה זיה ואזהיר ליה ע"ד ה"ד ויאמר לאדם הן יראת ה' היא חכמה וסור מרע זינה כלומר כשתחול יראתי עליך אז תשיג חכמה שהיא למעלה על הכל כד חמא אדם דהוא שולטנא יקירא על כולא חיינאי פיקודא דמאריה ולא עבד מה דאתפקד.

תרגום: שאמר רבי יוסי אמר רבי חייא כשברא הקדוש ברוך הוא את האדם העלה אותו לפניו בדמותו והוא יסב והתרה זו ואמר לו אני עושה אותך בשבילי שתהיה אתה שליט ומלך על הכל בשבילי אני למעלה ואתה למטה

ועוד אני נותן זך נשמה לדעת השכל וחכמה מה שאין כן לשאר הזכיות תהיה זהיר להסתכל בכזבי תהיה זהיר לעשות מצוותי וחזן ממני לא יהיה שליט ונכבד כמותך

ומנין לנו שהזהיר אותו והזהיר אותו על כך זהו נאמר (איוב כח) ויאמר לאדם הן יראת ה' היא חכמה וסור מרע זינה כלומר כשתחול יראתי עליך אז תשיג חכמה שהיא למעלה מן הכל כשראה אדם שהוא שליט ונכבד על הכל שחכ את מצות רבונו ולא עשה מה שנטוה

²⁴ סגן זלשון יוני קורין ל"אחת" הן – נמחק זספינר

²⁵ עי' שפתי חיים (מועדים ח"ב דף סח): בגלל שמטרת כל החכמות היא להביא את האדם ליראת שמים חשיבות כל חכמה נמדדת לפי מדריגת היראה שמים שהיא מביאה את האדם, וכל חכמה שאינה מביאה לשלימות וליראת שמים אינה נכללת בגדר של חכמה.

²⁶ עי' אור יחזקאל (יראה כ): לפי זה מובן למה איננו מבינים מוסר ויראת שמים כי ללא עיון גדול כל מושגינו והבנתנו רק בגדרי דמיון וסברא כוזבת.

²⁷ עי' אור תורה (להגריא"ח אות מ): וכן מי שאינו עוסק בתורה נח לו להתפתות בעצת יצרו, שמראה לו על טוב רע ועל רע טוב שאין ידוע לו כל דבר מצוה בכל פרטיו, וכן בעונות, שבאמת הוא חכמה עמוקה כמו שנאמר, הן יראת ה' היא חכמה (איוב כח, כח), כמו שהאריך בזה החסיד בספר מסילת ישרים בדברים נפלאים, שבלתי אפשר לו לעמוד על עומק תחבולות רמיה של היצר הרע, אם לא על ידי התורה לכוון כל תנועותיו וכל דבוריו, ולשקול הכל בכל עת ובכל רגע על פי התורה.

²⁸ כי אם ליראה את ה' אלקיך ללכת בכל דרכיו ולא הבה אותו ולעבוד את ה' אלקיך בכל לבבך ובכל נפשך, לשמור את מצות ה' ואת חקתיו – נמחק זספינר.

²⁹ עי' אור יחזקאל (אלול קנא): יש לשים לב שראש לכולם הוא יראת שמים כי מהיראה חייב לנבוע כל שלימות העבודה.

היראה, היא יראת רוממותו יתברך שיירא מלפניו כמו³⁰ שיירא מלפני מלך גדול ונורא, ויבוש מגדולתו על כל תנועה שהוא בא להתנועע, כל שכן בדברו לפניו בתפלה או בעסקו בתורתו.

ההליכה בדרכיו כולל כל ענין יושר המדות ותקונם. והוא מה שביארו ז"ל (שבת קלג ע"ב), מה הוא רחום אף אתה רחום וכו'. וכלל כל זה שינהג האדם כל מדותיו וכל מיני פעולותיו על פי היושר והמוסר. וכללו חכמינו ז"ל (אבות פ"ב מ"א), כל שהיא תפארת לעושיה ותפארת לו מן האדם, דהיינו כל ההולך אל תכלית ההטבה האמיתית, דהיינו, שתולדתה חזק התורה ותקון אחוות המדינות.

האהבה, שיהיה נקבע בלב האדם אהבה אליו יתברך עד שתתעורר נפשו לעשות נחת רוח לפניו, כמו שלבו מתעורר לעשות נחת רוח לאביו ולאמו, ויצטער אם חסר זה מצדו או מאחרים, ויקנא על זה וישמח שמחה רבה בעשותו דבר מזה.

שלמות הלב, הוא שתהיה העבודה לפניו יתברך בטוהר הכוונה, דהיינו, לתכלית עבודתו בלבד ולא לשום פנייה אחרת. ונכלל בזה שיהיה³¹ שלם בעבודה ולא כפוסח על שתי הסעיפים או כעושה מצות אנשים מלומדה, אלא שיהיה כל לבו נתון לזה.

שמירת כל המצות, כמשמעו, דהיינו שמירת כל המצות כלן בכל דקדוקיהן ותנאיהן. והנה כל אלה כללים צריכים פירוש גדול, ומצאתי לחכמינו ז"ל שכללו החלקים האלה בסדר וחילוק אחר יותר פרטי ומסודר לפי ההדרגה המצטרפת בהם לקנות אותם על נכון, והוא מה שאמרו בברייתא, הובאה במקומות שונים בש"ס ואחד מהם בפרק לפני אידיהן (דף כ ע"ב), זה לשונו, מכאן אמר רבי פינחס בן יאיר, תורה מביאה לידי זהירות, וזהירות מביאה לידי זריזות, זריזות מביאה לידי נקיות, נקיות מביאה לידי פרישות, פרישות מביאה לידי שחרה, שחרה מביאה לידי חסידות, חסידות מביאה לידי ענוה, ענוה מביאה לידי יראת חטא, יראת חטא מביאה לידי קדושה, קדושה מביאה לידי רוח הקדש, רוח הקדש מביאה לידי תחית המתים.

והנה על פי הברייתא הזאת הסכמתי לחבר חבורי זה ללמד לעצמי ולהזכיר לאחרים תנאי העבודה השלמה למדרגותיהם. ואבאר בכל אחד מהם עניניו וחלקיו או פרטיו, הדרך לקנות אותם ומה הם מפסידיו, והדרך לישמר מהם. כי אקרא בו אני וכל מי שימצא בו נחת, למען נלמד ליראה את ה' אלקינו ולא תשכח ממנו חובתנו לפניו, ואשר חמירות הטבע משתדל להסיר מלבנו, הקריאה וההסתכלות יעלה על זכרוננו ויעירנו אל המצוה עלינו, והי' יהיה בכסלנו וישמור רגלנו מלכד. ותתקיים בנו בקשת המשורר האהוב לאלקינו (תהלים פו), הורני ה' דרכך אהלך באמתך יחד לבבי ליראה שמך, אמן כן יהי רצון.

פרק א – בבאור כלל חובת האדם בעולמו

³⁰ כמי (ספינר).

³¹ לבו (נוסף בספינר)

יסוד החסידות³² ושרש העבודה³³ התמימה הוא שיתברר ויתאמת³⁴ אצל האדם מה חובתו בעולמו³⁵ ולמה צריך שישים מבטו ומגמתו בכל אשר הוא עמל כל ימי חייו³⁶. והנה מה

³² עי' שפתי חיים (אמונה ובחירה ח"ב רלב): על אף שחסידות היא קרוב לסוף המדריגות של סולם ר' פנחס בן יאיר, עכ"ז בהתחלה צריך להציב בראש את המטרה לדעת ולהבהיר כי דרכי העבודה מגיעים אל החסידות והעבודה התמימה.

³³ עי' מכתב מאליהו (ח"א עמוד 78) אם לא נדע מה הם היסוד והשורש של עבודתנו ברור שלא התעסקנו בהם וממילא אינם בלבנו כלל.

עי' עלי שור (ח"ב עמוד שלח), שיש כאן ב' מהלכים בבנין האדם: א', יסוד החסידות, והוא שהחסידות היא מהקומות העליונות בבנין האדם, וזה מושגת על יסוד חזק הנושא כל בנין. אבל העבודה התמימה יש לה שורש, שממנו יצמיחה אורגנית, אך מכוונות ברוחניותו של האדם, וכל צמיחה מתחילה עם שורש, כי רק מהשורש יונק הצמח את חיותו עד כדי הבשלת הפרי, הרי עבודה היא תהליך של צמיחה איטית ואורגנית באדם וקנין מעלות הוא ענין של לימוד וקנין הנהגות קבועות. וקנין מעלות הוא גדר של בנין לפי תכנית.

ולהבין שהעבודה תהיה בגדר צמיחה עי' רמב"ן דברים ו יג, ויהיה פירוש "ואותו תעבוד" לדעתם, שתהיה לו בכל עת כעבד הקנוי המשרת לפני אדונו תמיד שעושה מלאכת רבו עיקר וצרכי עצמו עראי, עד שיבא מזה מה שאמרו (אבות ב יב) וכל מעשיך יהיו לשם שמים, שאפילו צרכי גופו לשם עבודת האל יהיו, יאכל וישן ויעשה צרכיו כדי קיום הגוף לעבוד ה' כענין שאמרו (בראשית רבה ט ו), והנה טוב מאד, זו שינה, וכי שינה טובה היא, מתוך שהוא ישן קמעא הוא עומד ועוסק בתורה ויתכוין בכל צרכי הגוף למקרא שכתוב (תהלים קמו ב) אהללה ה' בחיי אומרה לאלהי וגו'. היינו שהעבודה היא תהליך פנימי המתחיל בעבודת כעבד הקנוי ומגיע במשך הזמן להצמיחה עד לשם שמים. ומרמז הרמב"ן שאת העבודה צריך להתפיס בעצם החיות בגדר אהללה ה' בחיי ותצמח העבודה ביחד עם החיים וכחלק אורגני מהחיים.

עי' אור יחזקאל (אמונה קצד): ללא היסוד והשורש הנכונים כל תורתו פורחת באויר וכל מעשיו בגדר מלומדה ולכן סופו לריק ולבהלה.

³⁴ עי' אור יחזקאל (אמונה מו): ידיעה גרידא עדיין איננה מספקת לבנות עליה את עבודתו, על אף שהידיעה עצמה אינה נקנית בנקל, עכ"ז לא נשמת חובת עבודת ללא הוספה בירור ואימות, והוא לקרב הדברים בקרב לבו שיהיה פיו ולבו שוין וללא עמל וטורח השגת הבירור והאימות אין תקוה לאדם שיזכה להשיג הצלחתו בדרכי העבודה. ועי"ש (עמוד נב) שירגיש בעצמותיו את יסודות חיוב עבודתו, ובירור זה דרוש שיהיה במנוחה אמיתית ויתבונן ויחזור ויתבונן ביסודות אלוורק כך יוכל לרכוש עצמו את יסודות האמונה.

³⁵ עי' מכתב מאליהו (ח"א 316): כל אדם יודע שיש לו עולם ותכלית היותו בו ושמוחייב למלאות כל תכליתו. עי' שבת דף קנב ע"א, כי הלך האדם אל בית עלמו, אמר רבי יצחק מלמד שכל צדיק וצדיק נותנין לו מדור לפי כבודו.

עי' אור יחזקאל (אלול קנט): ההכרה ביסוד זה היא תחילת עבודתו הרוחנית של האדם שכל מי שאניו מבורר ומאומת אצלו מה חובתו בעולמו נמצא תחת אחיזת עיניים של העולם הזה, וענין זו מטעה את עיניו. ועי"ש (דף רצא): שלזכות לעולם הבא לא יזכו אלא לאחר הבירור והאימות ומבלעדי זאת לא תתיכן זכיה בעולם הבא.

אור יחזקאל (תורה ודעת קכה): כדי לעקור את ההשרשה הראשונה לא מספיק לאדם שיעסוק בתורה ובמצוות אלא חייב לעשות פעולות מיוחדות לעקור את ההשרשות הקדומות וליצור בקרבו השרשות חדשות המנוגדות להבנות הקודמות, שחייב ליצור ידיעות ושרשים חדשים שכל תכלית חיו הם רק למען עולם הבא, וללא הכרה עמוקה זו אין מקום כלל שיזכה לחיי העולם הבא.

עי"ש (עמוד קפז): רק על ידי הכרה, שהאדם נברא למען עולם הבא, יוכל להתגבר על תאות העולם הזה ומבלעדיה לא יוותר האדם בשום אופן על משיכתו ותאותו לעולם הזה.

עי"ש (עמוד רט): אף לאחר שהבין שכל מהותו חיי עולם הבא, עדיין לא תושלם עבודתו שכיין שאין לו מושגים והבנות בחיי עולם הבא אף שיודע שזו עיקר מטרתו לא יטרח כ"כ להשיגה כי אינו יודע במה יזכה ומה יאבד כאשר לא ישיגנה וכדוגמת בן הכפר שלא הכיר בהנאות הנמצאות בכרכים אף שיאמרו לו שעיקר העונג נמצא בכרך אך כיון שלא הבינם והכירם לא ידאג שמא לא ישיגם ולכן צריך לצייר לעצמו חושית מה הם הנאות העולם הבא.

עי' אור יחזקאל (יראה ומוסר צה): הדרך הראשית לזכות לחסידות ושליומות היא בירור ואימות יסודות העולם הבא וההרחקה מחשיבות עולם הזה כל זמן שתאות ורצון עולם הזה מושרשת בו יתכן

שהורונו חכמינו זכרונם לברכה הוא, שהארם לא נברא אלא להתענג על ה' ³⁷ ולהנות מזיו שכינתו ³⁹³⁸, שזהו התענוג האמיתי והעידון הגדול מכל העידונים שיכולים להמצא. ומקום

ויעשה פעולות ויחשוב שמעשיו טובים ומביאים אותו לשלימות וחסידות ובאמת רק תאות עולם הזה מדריכה אותו בכל מעשיו.

עיי"ש (עמוד קסו): עיקר החסידות הנתבעת מאתנו היא שיושרו החסידות בקרבנו עיי"ש (עמוד רצא): זה לא רק למתחילים אלא אף העוסקים בחסידות ובעבודה השלימה מחויבים תמיד להשריש הכרה זו ולפעול על פיה, וכל זמן שלא מושרש בקרבו יסודות אלו הוא חי על פי טבעו וטבע של האדם מבקש רק חיי עולם הזה.

³⁶ עיי' דעת תורה (ח"ב עמוד ג): שעובד צריך שיהיה מבטו תיכף עם הפסיעה הראשונה לתכלית השלימות. ועיי' שם (עמוד ריח): שמשמע שאם מבטו כך אפילו אם לא יבא לידי כל מעשה גם כן מקבל שכר כאילו הכל נעשה כי מבטו ומגמתו של האדם היא עיקר הכל. עיי' אור יחזקאל (אמונה קפ): כאשר נרגיל עצמו בעבודת החונך באמונה נזכה להתקרב אל ה' ית'.

³⁷ מלה"פ ישעיה נח יד. ועיי' זהר ח"א כו ע"א: ומיד דיפקון ישראל מן גלותא עמא קדישא לחוד מיד נהר דהוא חרב ויבש אתמר ציה (בראשית ז י) ונהר יולא מעדן לא ו' להשקות את הגן ונהר לא עמודא דאמלעיתא יולא מעדן לא אמא עלאה להשקות את הגן לא שכינתא תתאה דבהורא זמנא אתמר במשה ובישראל (סס נח יד) אז תתענג על יהו"ה בענג דאיהו ע' עדן נ' נהר ג' גן ואתקיים קרא (שמות טו א) אז יסיר משה וגו' שר לא נאמר אללא יסיר ואתהפך לערב רב ענ"ג לנג"ע ולאומין לעלמא עעכו"ס כגוונא דפרעה ומלראי דפרח בהון שחין אבעבועות אבל לישראל יהא ענ"ג.

תרגום: ומיד כשילאו ישראל מהגלות, העם הקדוש לחוד, מיד נהר שהיה חרב ויבש נאמר בו "ונהר יולא מעדן", זה ו', "להשקות את הגן". "ונהר" זה העמוד האמלעי. "יולא מעדן" זו אמא העליונה. "להשקות את הגן" זו שכינה תחתונה, שזאתו זמן נאמר במשה ובישראל "אז תתענג על ה'", בענג, שהוא ע' עדן, נ' נהר, ג' גן. ויתקיים הכתוב "אז יסיר משה וגו'", שר לא נאמר אללא "יסיר", ויתהפך לערב רב ענ"ג לנג"ע ולאומות העולם עובדי עכו"ס, כמו שפרעה והמלכים שפרח בהם שחין אבעבועות, אבל לישראל יהיה ענ"ג.

³⁸ עיי' ע"ח שער הכללים פרק ראשון: כשעלה ברטונו יתברך שמו לברוא את העולם כדי להיטיב לברואיו, ויכירו גדולתו ויזכו להיות מרכבה למעלה להדבק בו ית'.

עיי' ע"ח שער ו פרק ח: מטבע החסד והרחמים הוא להיות מטיבים בעולם. אמנם עיי' ביאורים של הלש"ו שלומד את הע"ח ש"א פ"א שתכלית צריאת העולם היא גילוי שמוותו, וזה מתקיים על ידי השפע של תענוג לדקיקים.

עיי' ברכות יז ע"א: מהגלגל בפומיה דרב [לא כעולם הזה העולם הבא] העולם הבא אין בו לא אכילה ולא שתיה ולא פריה ורביה ולא משא ומתן ולא קנאה ולא שנאה ולא תחרות אללא לדקיקים יושבין ועטרותיהם בראשיהם ונהנים מזיו השכינה שנאמר ויחזו את האלהים ויאכלו וישתו.

ועיי' שבת ל ע"א: שמחים [חזרו מקבלת התורה] שנהנו מזיו השכינה.

עיי' זהר ח"א קלז ע"א: החזרת הנשמה לגוף בשנת הארבעים שהמתנה לו בארץ ישראל הדא הוא דכתיב ויהי יחוק בן ארבעים שנה (בראשית כה כ) שהמתין לגוף בקחתו את רבקה בהכנסתה בגוף המזומן לו באותה שעה בהכנסתה בו אין תאותם וכסופם אללא ליהנות מזיו השכינה ולזיון מזויה הדא הוא דכתיב (שיר א ז) יסקני מנשיקות פיהו אמר רבי אבא יסקני יפרנסני שאין פרנסתו אללא ליהנות ולזיון מזויה של מעלה אמר רבי יוסי סופיה דקרא מוכח דכתיב (סס) כי טובים דודיך מיין:

תרגום: החזרת הנשמה לגוף בשנת הארבעים שהמתנה לו בארץ ישראל. זהו שכתוב "ויהי יחוק בן ארבעים שנה", שהמתין לגוף. "בקחתו את רבקה", בהכנסתה בגוף המזומן לו, באותה שעה בהכנסתה בו, אין תאותם וכסופם אללא ליהנות מזיו השכינה ולזיון מזויה. זהו שכתוב "יסקני מנשיקות פיהו". אמר

העידון הזה באמת הוא העולם הבא⁴⁰, כי הוא הנברא בהכנה המצטרבת לדבר הזה⁴¹. אך

רבי אבא, "שקניי", יפרנסני. שאין פרנסתם אלא להנות ולזון מזוהה של מעלה. אמר רבי יוסי, סוף הפסוק מוכיח, שכתוב "כי טובים דודיך מייני".

³⁹ ע"י דעת תורה (ח"ד קע): כל יתרון עולם הבא ותקונו הוא דווקא מן העולם הזה כיתרון האור מן החושך הנאת האור הנהו דווקא מן החושך.?? וע"י עלי שור (ח"א קנד): רבותינו בעלי המוסר מצאו כי כל שאיפת האדם מיומו הראשון ממש היא ליהנות בראשיתו הוא מתענג על דברים גופניים במשך התפתחותו מתרחבת השגתו בתענוגים. משחקים כבוד, רכוש, ואם בן עליה הוא הוא שואף יותר ויותר לתענוגים רוחניים עד המטרה האחרונה להתענג על ה'.

ע"י עלי שור (ח"ב שב): שמקשה שהרי כתוב לקמן בפרק יט אמנם ודאי שמי שמתכוון בעבודתו לטהר נפשו לפני בוראו למען תזכה לשבת את פניו בכלל הישרים והחסידים לחזות בנועם ה' לבקר בהיכלו ולקבל הגמול אשר בעולם הבא לא נוכל לומר שתהיה כונה זו רעה, אכן לא נוכל לומר גם כן שתהיה היותר טובה, כי עד שהאדם מתכוין לטובת עצמו, סוף סוף עבודתו לצורך עצמו. אך הכונה האמתית המצויה בחסידים אשר טרחו והשתדלו להשיגה, הוא שיהיה האדם עובד רק למען אשר כבודו של האדון ב"ה יגדל וירבה, ע"כ.ואם דווקא זוהי הכוונה הנכונה למה הציב הרמח"ל בתחילת הספר את היסוד שהאדם לא נברא אלא להתענג על ה' וכי מקום העדין הזה הוא העוה"ב והלא זוהי הכוונה שלא לשמה? אלא הרמח"ל לא נכנס כלל לענין הלשמה ושלא לשמה בתחילת הספר רק הוא קובע כי תכלית יצירת האדם הוא לעולם הבא וזאת עלינו לדעת מיד עם התחלת העבודה. ואם האדם היה בונה כל עבודתו על שלימותו בעולם הזה היתה נעלמת ממנו כליל נצחיות האדם והעבודה זה העיקר הגדול. הגע בעצמך כל מחשבה דיבור ומעשה שלך נצחיים הם, הכל קיים לחסד או לשבט לעולם הבא. חלקו של אדם בעולם הבא נבנה מכל מה שחשב דיבר ועשה בעולם הזה.

ע"י שפתי חיים (מועדים ח"ב קסט): אדם שהכין את עצמו לקבלת אותו השפע שואף מאו דלקבלו בהשתוקקות והנאה ללא גבול. השתוקקות זו מצויה רק באדם שאכן מבין את ערך הקדושה וסגולותיה הגדולות ועושה פעולות בימי חייו כדי לזכות בה, ובעולם הבא תצמיח שאיפתו זו את התוצאה בדיוק על פי מידת ההתוקקות שהרגיל את עצמו בה.

ע"י שפתי חיים (אמונה ובחירה ח"ב עו): שמקשה איך זה חובתו אלא זכותו, אלא קמ"ל שכל תכלית חובת האדם היא להגיע לשכר ותענוג.

ע"י אור יחזקאל (אלול רפא): יסוד וראשית העבודה ליצור בקרבו הרגשים של עולם הבא והנאה מזיו השכיח וכל זמן שלא יצר בקרבו הרגשים וטעם בעולם הבא ממילא תאותו היא רק חיי העולם הזה והרי נחשב בכלל מתיצב על דרך לא טוב ואינו בכלל המרוצים אליו ית' ואין לו כל תקוה לזכות לשלימות, ומשום הכי הכרחית היא השרשת תאות העולם הבא כדי שתשכח תאות העולם הזה כי אין נמצא אצל האדם ב' תאוות נפרדות ומשום הכי בשעה שהכניס תאות העולם הבא בלבו אבד תאות העולם הזה וכל עת שלא ישרשי זאת בקרבו ממילא תפעל תאות העולם הזה, ותאוה זו כאשר תתמיד ללא תאוה מנוגדת לה כל מעשיו ינבעו מכח תאות העולם הזה כי הרי הולך בעולמו וחשיב דליה הוא לדור דור.

ע"י אור יחזקאל (אלול רמה): ידיעה בעלמא לא מספיקא אלא דרוש לכך בירור ואימות וביורר ביאורו שמנתח את הדברים זה כנגד זה ומברר אצלו את האמת, ואף בירור אין בו די אלא חייב לאמת את הדברים עד שיהיו פיו ולבו שוין.

ע"י אור יחזקאל (יראה ומוסר רו): כל מבטו ומגמתו חייבת לזכות לרצון ה' ית'.

עיי"ש (עמוד רנא): כפי שיש לו לאדם קשר להתקרבות אל ה' ית' כן יזכה בעולם הבא.

אור יחזקאל (מדות נב): כאשר יכיר האדם שכל חייו עבור עולם הבא אזי כל מדות הקנאה ותאוה וכבוד הממלאים את כל שאיפותיו ותקוותיו יתמעטו, שהסיבה לכל המדות נובעת מחמת שאיפת העולם הזה הממלא את חיינו. עיי"ש (עמוד עו): הדרך לעקירת המדות הרעות היא על ידי השרשת אהבת העולם הבא בקרבו ומאיסתו בחיי העולם הזה. עיי"ש (עמוד קנה): ההנאה מזיו השכיח אינה רק בולם הבא שצדיקים זוכים ליהנות מזיו השכיח אף בעולם הזה שבשעה שזכויים הצדיקים למדת החסד בשלימותה שהיא מדה ממידותיו של הקב"ה הרי הם נהנים מזיו השכיח בעולם הזהבזה שזוכים למדותיו של הקב"ה. עיי"ש (עמוד רנב): להגיע ליסוד העל ידי עשיית המצות צריך לירד לעומק עשיית הצוות ושיהיה לו שייכות לפנימיות הדברים.

⁴⁰ ע"י עלי שור (ח"ב עמוד תקסו): שמקום של התענוג על ה' הוא העולם הזה. כל מערכת האמת בנוי על היסוד כי תכלית האדם היא להיות איש אמת אף שמצד טבעו הוא כולו שקרים איפה נעוץ השקר שלו הוי אומר בגוף הנמשך להנאות גשמיות ועיקר שאיפת האדם בחייו הוא ליהנות ככל

הדרך כדי להגיע אל מחוז הפצנו זה, הוא זה העולם⁴². והוא מה שאמרו זכרונם לברכה (אבות פ"ד) העולם הזה דומה לפרוזדור בפני העולם הבא⁴³. והאמצעים המגיעים את האדם לתכלית הזה, הם המצוות אשר צונו עליהן האל יתברך שמו. ומקום עשיית המצוות הוא רק העולם הזה. על כן הושם האדם בזה העולם בתחלה כדי שעל ידי האמצעים האלה המזדמנים לו כאן יוכל להגיע אל המקום אשר הוכן לו⁴⁴, שהוא העולם הבא, לרוות שם בטוב אשר קנה לו⁴⁵ על

האפשר אם כן מבינים כי הפיכת ה"כולו שקרים" לאיש אמת מתחיל בזה שיתלמד בתענוגים להבחין איזה תענוג הוא אמיתי ואיזהו אינו אמיתי, וכנ"ל רק התענוג על ה' הוא התענוג האמיתי. וזה העבודה לעולם הזה לבחין בתענוגים להתאוות להתענג על ה'.

והוא מקשר לזה ב' דברים מהרמב"ם: א', הלכות תשובה (פ"י ה"ב) העובד מאהבה עוסק בתורה ובמצוות והולך בנתיבות החכמה לא מפני דבר בעולם ולא מפני יראת הרעה ולא כדי לירש הטובה אלא עושה האמת מפני שהוא אמת וסוף הטובה לבא בגללה ומעלה זו היא מעלה גדולה מאד ואין כל חכם זוכה לה והיא מעלת אברהם אבינו שקראו הקב"ה אוהבו לפי שלא עבד אלא מאהבה והיא המעלה שצונו בה הקב"ה על ידי משה שנאמר ואהבת את ה' אלהיך ובזמן שיאהוב אדם את ה' אהבה הראויה מיד יעשה כל המצוות מאהבה.

ב', ספר המצוות להרמב"ם (מצוות עשה מצוה ג): היא שצונו לאהבו יתעלה וזה שנתבונן ונשכיל מצותיו ופעולותיו עד שנשיגהו ונתענג בהשגתו תכלית התענוג וזאת היא האהבה המחוייבת. [המשך לשון הרמב"ם. ולשון ספרי לפי שנאמר ואהבת את ה' אלהיך איני יודע כיצד אוהב את המקום תלמוד לומר והיו הדברים האלה אשר אנכי מצוך היום על לבבך שמתוך כך אתה מכיר את מי שאמר והיה העולם כבר בארו לך כי בהשתכלות תתאמת לך ההשגה ויגיע התענוג ותבא האהבה בהכרח וכבר אמרו שמצוה זו כוללת גם כן שנדרש ונקרא האנשים כלם לעבודתו ית' ולהאמין בו וזה כשתאהב אדם תשים לבך עליו ותשבחהו ותבקש האנשים לאהב אותו וזה על צד המשל כן כשתאהב האל באמת כמה שהגיע לך מהשגת אמיתתו הנה אתה בלי ספק תדרש ותקרא הכופרים והסכלים לידיעת האמת אשר ידעת אותה ולשון ספרי ואהבת את ה' אהבהו על הבריות כאברהם אביך שנאמר ואת הנפש אשר עשו בחרן ר"ל כמו שאברהם בעבור שהיה אוהב השם כמו שהעיד הכתוב אברהם אוהבי שהיה גם כן לגודל השגתו דרש האנשים אל האמונה מחוזק אהבתו כן אתה אוהב אותו עד שתדרש האנשים אליו].

ע' שפתי חיים (אמונה ובחירה ח"ב רלג): שכר עולם הבא הוא תוצאה מעצם עבודת האדם והמשך עבודתו שהעבודה עצמה היא השכר והעבודה מסלק את המונעים והמפריעים לדביקות בה' ית'.

⁴¹ ע' אור יחזקאל (מכתבים רכא): כוונתו כי העולם הזה הוא חוצץ ומפסקת לאדם להרגיש את נועם מעשיו ליהנות מזיו שכינתו ית', אבל העולם הבא מוכנת בלי שום מפסיק לקבל הארת פניו ית'.

⁴² ע' שפתי חיים (מידות ועבודת ה' ח"א נח): השלימות הוא הדביקות והוא להנאות מזיו שכינתו.

⁴³ ע' דחו"מ (ח"ג ט): כל הנסיונות הם איך שהוא מכון כמדת הדפוס אשר ברא ה' בשבילו. עיי"ש (שם קמה): כל סוד עולם הזה כולו נסיון היינו שכולו בנוי על חלות הטעות של שליטת הטבע

⁴⁴ ע' שפתי חיים (אמונה ובחירה ח"א תמה): כל א' צריך להסתכל על כל מה שקורה לו בעולם הזה איך זה מתייחס לעבודת ה' ית'.

⁴⁵ ע' פירוש הרמ"ק לספר יצירה (פרק ו משנה ה), ומשתי כחות אלו שהם טוב ורע מורכב האדם שמשם יצר הרע ויצר הטוב. והנה המלאכים הם יצר הטוב כולם ואין להם צחינת הרע כלל, ולכך אין להם שכר בעמלם. והבהמות כולם יצר הרע ולהם אין צחינת הטוב, וכו'. אמנם בני אדם יש להם יצר הרע ויצ"ט שהם נשכרים ונענשים. וזה טעם אל צריחת הרע, כי טוב מצחין את הרע, כי על ידי היות באדם טוב ורע והוא עוזב הטוב ורודף אחר הרע הוא בעל עונש. וכן הצדיק, רע מצחין את הטוב, שיש בו יצר הרע ויצ"ט ועוזב הרע ורודף אחר הטוב הוא בעל שכר, וגדולה מעלתו ממלאכי השרת. אם כן זהו טעם שצרח הקב"ה הרע שהוא משלים הטוב ומעלהו למעלה מהמלאכים, וכו'. וע' עוד פרדס רמונים (שער כה פרק ג). וע' ליקוטי תורה (פרשת האזינו): ראה הקב"ה לצרוא אדה"ר ציאה"ר כדי שיאכל שלו ובמה שייגע ויכניע ה"ה"ר, כי כל דרכיו משפט ואינו רואה שיתענג ויתנהג האדם בג"ע צחנס כאשר הנשמה הית' אוכלת תחלה קודם צו"ה ל"ה" משולחן אבי' דרך צדקה ומתנה אלל ראה הקב"ה שתצא צעה"ו ותסגל מלות ומעש"ט ולזו תתענג על ה' בשכר מעשיה ולא צחנס, נמלא להיות

ידי אמצעים אלה⁴⁶. והוא מה שאמרו, זכרונם לברכה (עירובין כב ע"א), היום לעשותם ומחר לקבל שכרם.

וכשתסתכל⁴⁷ בדבר תראה כי השלמות האמיתי הוא רק הדביקות בו יתברך⁴⁹⁴⁸, והוא מה שהיה דוד המלך אומר (תהלים עג), ואני קרבת אלקים לי טוב⁵¹⁵⁰. ואומר (שם כז),

כי כל דרכיו משפט הולך להיות צדק שני ילדים ילדי ויל"ט ואם יחטא ציפה"ר הולך להיות צקמו לין ורחמים שהוא הנגלה והנסתר כדי להפריע ממנו צרעתו.

⁴⁶ האמצעים האלה (ספינר)

⁴⁷ עוד (נוסף בספינר).

⁴⁸ עי' שערי קדושה (חלק א' שער א'): וכמו שלבש גוף האדם יעשהו האומן בתבנית איברי הגוף כן עשה הוא יתברך את הגוף שהוא לבוש הנפש בתבנית ליוקן הנפש צרמ"ח אברים ולהם קס"ה גידים המקשרים את האברים, ולהמשיך על ידם הדם והחיות מאבר אל אבר כדמיון צנורות, ואחר יצירת הגוף נפש בו כולה מרמ"ח איברים רוחנים וקס"ה גידים, ויתלבשו תוך רמ"ח איברים וקס"ה גידים, של הגוף ואז פועלים איברי הנפש פעולתן על ידי הכלים שהם איברי הגוף כגרזן ביד החוצב בו, והראיה לזה כי לא יפעלו איברי הגוף פעולתם אלא בעוד הנפש בהם עין רואה ואוזן שומעת וכו', ובהסתלק הנפש חשכו הרואות בארצות ונתבטלו כל החושים מרמ"ח אברים, ע"כ. היינו שהמקיים מראה משלים האיבר הרוחני, והמבטל מראה יחסר לו איבר הרוחני והוא בעל מוס, היינו שקיום התורה והמלוות משלמים את נשמתו של האדם ועי"כ דבק בהקצ"ה.

⁴⁹ עי' מכתב מאליהו (ח"ג 144): הדבקות הגמורה הרי היא ה"לשמה" השלם שאינה אלא ראיית האמת בפנים הלב ללא כל פנייות חיצוניות.

עי' אור יחזקאל (אמונה קכא): כל המצוות כולם הם עצות כדי להתחזק באמונה הולהגיע לשלימות. ועי"ש (עמוד רלג): היינו התענוג על ה' וליהנות מזיו שכינתו. ועי"ש (עמוד רלט): עיקר ההנאה הוא רק הנאה הרוחנית וכמ"ש החובות הלבבות שלנביאים גילה ה' שכל עולם הבא שכיון שיש להם טעם בחכמה יודעים ומבינים עונג רוחני.

עי' שפתי חיים (מועדים ח"א דף צ): רק אם יודעים את המטרה אפילו בתחילת הדרך אפשר להגיע לזה. ועי"ש (דף שז), שמביא לצרף לזה: קיום התורה והמצוות משלים את נשמתו של האדם ועי"כ דבק בהקב"ה נמצא כי מי שחסרה לו מצוה נחסר הוא מהדביקות בה', ועי' שערי קדושה (ח"א ש"א) וכמו שלבוש גוף האדם יעשהו האומן בתבנית איברי הגוף כן עשה הוא יתברך את הגוף שהוא לבוש הנפש בתבנית ליוקן הנפש ברמ"ח אברים ולהם קס"ה גידים המקשרים את האברים, ולהמשיך על ידם הדם והחיות מאבר אל אבר כדמיון צנורות, ואחר יצירת הגוף נפש בו נפש חיה כולה מרמ"ח איברים רוחנים וקס"ה גידים, ויתלבשו תוך רמ"ח איברים וקס"ה גידים, של הגוף ואז פועלים איברי הנפש פעולתן על ידי הכלים שהם איברי הגוף כגרזן ביד החוצב בו, והראיה לזה כי לא יפעלו איברי הגוף פעולתם אלא בעוד הנפש בהם עין רואה ואוזן שומעת וכו', ובהסתלק הנפש חשכו הרואות בארצות ונתבטלו כל החושים מרמ"ח אברים.

עי' שפתי חיים (מידות ועבודת ה' ח"א נח): תחילה דיבר על חובת האדם בעולמו שהוא התכלית שהוא עולם הבא, ואח"כ מוסיף עוד נקודה בחובת האדם חוץ מהנ"ל והוא להגיע אל מדרגת השלימות, והיא הדביקות בו ית' שעד כמה שהוא קרוב יורת אל ה' ית' באותה המדה הוא זוכה בשלימות וממלא בכך את חובתו בעולמו. ועי"ש (עמוד תנב): הדביקות הוא השלימות מכיון שכמידת הדביקות והפנייה אל ה' ית' כך מידת הארת פניו ית' אלו אשר משפיעה בו את שפעו ויוצרת בקרבו את השלימות.

עי' אור יחזקאל (תורה ודעת קה): מחשבת הדביקות בו ית' חייבת להיות המניע ללכ פעולות המצוות ולזה ודאי שנדרשת הכנה מיוחדת ומבלעדיה אינו חושב כלל אודות הדביקות וכל מצוותיו הם בגדר מלומדה

עי"ש (עמוד רג): חייבים לעשות מעשים שתכליתן יהיו הדביקות וכל שמעשיו אינם מביאים לדביקות הרי הם מביאים אותו לר"ל להתרחקות מהקב"ה.

⁵⁰ עי' אור יחזקאל (דרכי עבודה רפא): אין המצוות והמעשים עיקר עבודתנו כי אלו מוגבלים בזמן ובמקום אבל האמת כי עבודתנו היא הדביקות בה' ית' וזו עבודת הלב ואינה מוגבלת כלל ולכן לעולם

אחת שאלתי מאת ה' אותה אבקש שבתו בבית ה' כל ימי חיי וגו'⁵², כי רק זה הוא הטוב, וכל זולת זה שיחשבוהו בני האדם לטוב, אינו אלא הבל ושוא נתעה. אמנם לכשיזכה האדם לטובה הזאת, ראוי שיעמול ראשונה וישתדל ביגיעו לקנותה, והיינו שישתדל לידבק בו יתברך בכח מעשים שתולדתם זה הענין והם הם המצות⁵⁴⁵³.
 והנה שָׁמוּ הקדוש ברוך הוא לאדם במקום שרבים בו המרחיקים אותו ממנו יתברך⁵⁵, והם הם התאוות החמריות אשר אם ימשך אחריהן, הנה הוא מתרחק והולך מן הטוב האמיתי. ונמצא שהוא מושם באמת בתוך המלחמה החזקה⁵⁶, כי כל עניני העולם בין לטוב בין למוטב הנה הם נסיונות לאדם⁵⁷, העוני מצד אחד והעושר מצד אחד כענין שאמר שלמה (משלי ל ט),

אסור לו להרפות מעבודתו. ועיי"ש (עמוד רעח): אמת אין הקב"ה מקפח שכר כל מצוה ומצוה אך הפעולות והמעשים שמביאים קורבה לקיום רצונו ית' הם העיקר.
 עי' שפתי חיים (מידות ועבודת ה' ח"א תפז): ככל שנזכה בזמנים הקדושים (שבת ימים טובים ובעת התפילות שבכל יום) האלו להרגיש שאנו מתקרבים אל ה' ית' ודבקים בו כך יהיה לנו מושג גדול יורת בצורך ובחשיבות של העמל התמידי להתקרב אל ה' על ידי כל מעשה מצוה כי רק זהו הטוב האמיתי.

⁵¹ עי' זו"ח (כט ע"א): פתח ההוא יודאי ולאמר ואני קרבת אלקים לי טוב וגו' ת"ח כל ז"נ אתקריב לאורייתא דלקרי טוב דכתיב טוב לי תורת פיך כדון אתקריב לקב"ה דלקרי טוב דכתיב טוב ה' לכל וכדון אתקריב למהוי זכאה כמד"א אמרו לדיק כי טוב וכד איהו זכאה שכינתא קריא עליה ואוליפת ליה רזין עילאין באורייתא בגין דשכינתא לא אזדווגא אלכא בטוב דהא לדיק ולדק כחדא אזלין תרגום: פתח אותו היהודי ולאמר (שם עג) ואני קרבת אלהים לי טוב וגו' בא וראה כשצן אדם מתקרב לתורה שנקראת טוב נאמר (שם קיט) טוב לי תורת פיך אזי מתקרב לקדוש ברוך הוא שנקרא טוב נאמר (שם קמה) טוב ה' לכל ואז מתקרב להיות לדיק כמו שנאמר (ישעיה ג) אמרו לדיק כי טוב וכשהוא לדיק שכינה שורה עליו ומלמדת אותו סודות עליונים בתורה משום שאין מתחברת שכינה אלכא עם טוב שרי לדיק ולדק הולכים יחד

⁵² עי' שער הגלגולים (הקדמה כז): והנה הלדיקים גמורים כדוד המלך ע"ה ודניאל, הולכנו להתבשר מאתו יתברך, שינוחו צעה"ב ולא יטרנו לעונשים ולגלגולים האלה, וכמ"ס דוד המלך ע"ה לולי האמנתי לראות בטוב ה' בארץ החיים וגו'. וכתיב אחת שאלתי מאת ה' אותה אבקש שבתו בבית ה' כל ימי חיי וגו'. ונתבשר ע"י אביגיל הנבואה, באמרה והיתה נפש אדוני כרוכה בצרור החיים וגו'.
⁵³ עי' לעיל הערה 45.

⁵⁴ עי' שפתי חיים (מידות ועבודת ה' ח"א תקעג): כל מצוה שאדם עושה היא בחינה שונה ונוספת של פנייה אל ה' ית' שעל ידה זוכה להתקרבות מסוימת ומיוחדת אל ה' ית' ולדביקות בו.

⁵⁵ דחו"מ (ח"ג ריט): דווקא מהרע יצא הטוב, ודווקא מתוך הנסיון יבא השכר.
 עי' מעלות התורה (&) וזה מרומז בפסוק ודברת במ בשבתך בביתך ובלכתך בדרך דלכאורה נראה מיותר שהיה לו לומר ודברת במ בכל עת אלא שקאי על כל פרטי המניעות שיש לו לאדם כמ"ש בספר מסילת ישרים, יראה בכלם לעסוק בתורה ככל מה דאפשר
 עי' דע"ת (ח"ג דף צב): המקום להתהוות גדול, המקום להתפשט, הנה זה רק על רפסודת[כך כתוב ולא הבנתי המילה] הרע, אם זה מקום להתגדל בו ולולא מציאות הרע לא היה לאדם מקום להתהוות גדול

⁵⁶ עי' שפתי חיים (מועדים ח"ג דף קכ): שזה מאבק תמידי הנמשך כל ימי חיי האדם עד יומו האחרון ובכל שעות היממה.

⁵⁷ עי' דחו"מ (ח"ב קכה): רק דרך הנסיונות שהוא מידת הדין אפשר לזכות לעולם הבא, ואם רוצים לזכות בכל סוד עולם הבא בכל השלימות מוכרחים לעבור דרך כל סוד עולם הזה שהוא בכל סוד מדת הדין הגמור כולו רק יסורין קושי ועמל בתכלית ומזה זוכה לכל סוד העולם הבא. עיי"ש (שם רא): כל בחינה וניסון הוא אם הוא מהמציאות האמיתית והראיה ע"ז אם עומד בפני הנסיונות.

פן אשבע וכחשתי ואמרתי מי ה', ופן אורש ונגבתי וכו'. השלוח מצד אחד והיסורין מצד אחד, עד שנמצאת המלחמה אליו פנים ואחור⁵⁸. ואם יהיה לבן חיל וינצח⁵⁹ המלחמה מכל הצדדין⁶⁰, הוא יהיה האדם השלם אשר יזכה לידבק בבוראו⁶¹, ויצא מן הפרודור הזה ויכנס בטרקלין לאור באור החיים. וכפי השיעור אשר כבש את יצרו ותאוותיו ונתרחק מן המרחיקים אותו מהטוב ונשתדל לדבק בו, כן ישיגהו וישמח בו⁶².

ואם תעמיק עוד בענין תראה כי העולם נברא לשימוש האדם⁶³. אמנם הנה הוא עומד בשיקול גדול, כי אם האדם נמשך אחר העולם ומתרחק מבוראו, הנה הוא מתקלקל, ומקלקל

עי' דעת תורה (ח"א דף קמה), שמש"כ (מלאכי ג ו) אני ה' לא שניתי טמון בו שה' הוא המצוי הראשון והמצאיות באמת, ואנו צריכים להדבק במציאות האמיתית וצריכים הרבה סממנים לתקנו, ועל זה נתנו תורה ומצוות שכולם הם דרכים כיצד להכנס ולהתהוות מציאות מסוד המציאות האמיתית, והוא הכתוב כאן שכל העולם כולו נסיונות לאדם, ואם יעמוד על עמדו ולא יזוז ממקומו אז הוא בחינת אדם הוא אדם הקשור למציאות, ואז אין שום דבר בעולם הזה יכול לשלוט עליו וזה בן עולם הבא. ועיי"ש (ח"ב דף קיא): שמביא פירוש היעב"ץ לאבות (פרק ג משנה כג) שדרך ארץ בכאן כפשוטו מנהגו של עולם, זריעה קצירה שכיבה קימה בנין בתים אכילה שתיה ויתר מנהגו של עולם, יאמר כי לא ברא הש"י אלה הדברים כולם על מה שהם עליו, זולתי שיהיו נושאי התורה כי היא קדמה לעולם, כאומר (משלי ח) ה' קנני ראשית דרכו. ואמרו במס' שבת (פט ע"א) במשה רבינו ע"ה שאמר למלאכים כתיב בתורה (שמות כ) כבד את אביך, כלום אב יש לכם תורה מה לכם. והוא מאמר התנא אם אין דרך ארץ אין תורה.

המצוות לא באו לסדר מנהגו של עולם אלא כל הבריאה כולה נבראה בעיקר לשאת את התורה, היינו אחרי שיש מצות של כבוד אב ואם נחקק בבריאה מציאות של אב ואם כדי לקיים התורה, וכל הבריאה הטפלה לתורה ומצוות. ועי' במן שנאמר (שמות טז ד) למען אנסנו הילך בתורתך אם לא, ופי' רש"י אם ישמרו מצות התלויות בו של איותירו ממנו ולא יצאו בשבת ללקוט. היינו שתכלית המצוות הוא ענין הנסיון שיש בקיום המצוות. לפני היעב"ץ מובנים שכל הבריאה היא נסיונות שמתנסה האדם תמיד בשמירת המצות, ולכן אפשר לקרא לעולם הזה עולם הנסיונות. ועי' מדרש (שמות רבה לא ג) אשרי אדם שהוא עומד בנסיונו שאין בריה שאין הקב"ה מנסה אותה העשיר מנסהו אם תהא ידו פתוחה לעניים ומנסה העני אם יכול לקבל יסורין ואינו כועס.

עי' דע"ת (ח"ה א' דף רי): סוד כל הבריאה הכולה היא רק כדי לעמוד בנסיון. עי' דע"ת (ח"ה ב' דף קיא): היינו שכל עניני העולם טעות וכולם בגדר הסתר פנים.

⁵⁸ עי' אור יחזקאל (יראה ומוסר קמג): רק אפשר לזכות להנאות מזיו שכנתו כאשר הוא עומד בנסיונות.

⁵⁹ עי' אור יחזקאל (דרכי העבודה קלד): השגת ה' והדביקות בו היא רק כפי יכולתו להתגבר על הנסיונות.

⁶⁰ עי' עלי שור (ח"ב רלד): היינו כאשר אדם מברך ברכה בפני חילונים הוא מתבייש ולכן אומר בשקט, וכאשר מברך בפני צדיקים מברך בקול רם כדי שיחשיבוהו לצדיק???

עי' אור יחזקאל (מכתבים מה): הביא על זה ר' יונה על אבות פ"ד מל"ד: בנפול אויביך אל תשמח שגם לצד השני הסכנה להכשל בפח החנופה.

⁶¹ עי' דע"ת (ח"ב דף קצג): שמביא מדעת תבונות שכל זה אפשר לתקן הכל על ידי חכמה, אפילו אדה"ר היה יחודו ית' מתגלה עליהם מצד עצמם. ועי' עלי שור (ח"ב עמוד נח): תמימות בהתמסרות לתורה ומצוות כלי מלא ביראה ועמידה בנסיונות זוהי שלימות.

⁶² עי' אור יחזקאל (יראה ומוסר קעג): עיקר הגדלות תלויה רק במדת עמידתו בנסיונות ואין הגדלות קשורה וכרוכה בכמות המעשים ואיכותם.

עי' אור יחזקאל (מדות כד): יסוד עבודת האדם להיות תמיד במצב מלחמה עם יצו כי זו כל הצלחתנו בעולמנו לעמוד במלחמה.

⁶³ עי' דעת חכמה ומוסר (ח"ד עמוד ש): מוסכם בפי כל שהוא ענין של קבלה אמנם כן הוא שכל הקבלה בנויה על יסוד זה, אבל מי לא יראה סוד גדול זה בחוש אם רק יתבונן בעינא פקיחא בהטבעת הבריאה כיון שכלה משועבדת לאדם.

עי' אור יחזקאל (תורה ודעת רד): היינו כאשר האדם מתבונן בבריאה וממנה לודם להכיר את בוראו, הרי הבריאה משמשת אמצעי לאדם להתעלות ועי"ז אף כל העולם כולו מתעלה.

העולם עמו⁶⁴. ואם הוא שולט בעצמו ונדבק בבוראו ומשתמש מן העולם רק להיות לו לסיוע לעבודת⁶⁵ בוראו⁶⁶, הוא מתעלה והעולם עצמו מתעלה עמו⁶⁷. כי הנה עילוי גדול הוא לבריות⁶⁸ כולם בהיותם משמשי האדם השלם המקודש בקדושתו יתברך, והוא בענין מה שאמרו חכמינו זכרונם לברכה בענין האור שגנזו הקדוש ברוך הוא לצדיקים וזה לשונם (הגיגה יב ע"א), כיון שראה הקדוש ברוך הוא⁶⁹ אור שגנזו לצדיקים, שמח⁷⁰, שנאמר (משלי יג ט) אור צדיקים ישמח⁷¹. ובענין אבני המקום שלקח יעקב ושם מראשותיו אמרו (חולין צב ע"ב), אמר רבי יצחק, מלמד שנתקבצו כולן למקום אחד והיתה כל אחת אומרת, עלי יניח צדיק ראשו⁷².

⁶⁴ עי' מכתב מאליהו (ח"ג 313): כל אדם ואדם אחראי בעד חרבן כל העולם כולו. ועי' דח"מ (ח"ב לז): האדם הוא המניע והמנהיג את כל הבריאה כולה משום שזהו הסוד הגדול של עצלם אלקים.

⁶⁵ לעבוד (ספינר).

⁶⁶ עי' שפתי חיים (מועדים ח"א דף צח): שמביא על זה (בראשית ג יז) ולאדם אמר כי שמעת לקול אשתך ותאכל מן העץ אשר צויתך לאמר לא תאכל ממנו ארוה האדמה בעבודך בעצבון תאכלנה כל ימי חיך, ועי"ש (דף קנה) שהביא סנהדרין לז ע"א: נברא אדם יחידי ללמדך שכל המאבד נפש אחת מישראל מעלה עליו הכתוב כאילו איבד עולם מלא וכל המקיים נפש אחת מישראל מעלה עליו הכתוב כאילו קיים עולם מלא.

⁶⁷ עי' אור יחזקאל (דרכי העבודה רעג): היינו מאחר שעולם הזה הוא בריאה רוחנית ורק נתון תחת מלבוש גשמי ולכן שייך להתעלות רוחנית בו.

⁶⁸ מכתב מאליהו (ח"ד 206): כשם שזה עילוי גדול לנברא כשאדם מגלה כבוד שמים על ידו כך חסרון הוא לנברא כשנגרם על ידו תרעומת והסתר פנים.

⁶⁹ הקדוש ברוך הוא – נמחק צפסינר, וכן הוא צ"ס.

⁷⁰ ז"ל הגמרא: רבי אלעזר אור שברא הקדוש ברוך הוא ביום ראשון אדם צופה בו מסוף העולם ועד סופו כיון שנסתכל הקדוש ברוך הוא בדור המבול ובדור הפלגה וראה שמעשיהם מקולקלים עמד וגנזו מהן שנאמר וימנע מרשעים אורם ולמי גנזו לצדיקים לעתיד לבא שנאמר וירא אלהים את האור כי טוב ואין טוב אלא צדיק שנאמר אמרו צדיק כי טוב כיון שראה אור שגנזו לצדיקים שמח שנאמר אור צדיקים ישמח.

⁷¹ עי' עמק המלך (ש"א פ"ג): הדין הראשון צא מן כח גבול האותיות. שנעשו מהרושם שהיה א"ס ב"ה מקמץ ומלמס לנקודות, ומהנקודות נעשו האותיות, וזהו סוד הפסוק, 'אור צדיקים ישמח' (משלי י"ג ט), ונאמר, 'יהי כבוד ה' לעולם' (תהילים ק"ד ל"א), שיכירו גדולתו וכבודו, ישמח ה' במעשיו.

⁷² עי' חדושי אגדות למהר"ל (ח"ד עמוד קו) דבר זה דבר מופלא בענין האזנים, מלד שיעקב הוא מאחד את כל ישראל ועל ידו הם גוי אחד בצרף, שעל ידו נקראו ישראל והם עם אחד, וזה מורה כי יעקב ראוי לאחדות. ודבר זה מלד מעלת יעקב אשר היה נדל מן הגשמי, וכל דבר שהוא נדל הוא אחד. ולפיכך ישראל שהם עם אחד בלתי מחולקים אינם אחדים רק מלד שיצאו מן יעקב, ולפיכך נקראו על שמו שהוא אחד. ועוד מלד כי יעקב צפרט [מיוחד] לאחד ולקשר הכל, כי אברהם הוא האב הראשון ויחזק הוא האב השני ויעקב השלישי, ואין הראשון גם השני מיוחד לאחד ולקשר הכל רק השלישי, כי הוא מכריע בין השנים המחולקים והוא מכריע ביניהם ומאחד את המחולקים. לכך יעקב צפרט הוא מאחד ישראל לעם אחד, לכך נקראו על שמו ישראל. וכאשר בליטה ההוא הגיע יעקב אל מעלתו הגדולה הזאת, ולפיכך אמר כל אחד עליו יניח צדיק את ראשו, כי כל אחד מצורף אל אותו שהוא אחד שהרי הוא מאחד הכל אליו ולכך אמר כל אחד [עליו] יניח צדיק את ראשו, ולכך כולם נעשו אחד. וכמו שכל ישראל מצטרפים אל יעקב שנקרא ראשית כאשר כולם אחד לגמרי, היה מריצה [ביניהם] שכל אחד אמר עליו יניח צדיק את ראשו, כי מלד שכלם שייכים אליו ולא היחיד בלבד היה אומר כל אחד

והנה על העיקר הזה העירונו זכרונם לברכה במדרש קהלת (קהלת רבה פ"ז סי' יט) שאמרו, זה לשונם, ראה את מעשה האלהים וגו' (קהלת ז), בשעה שברא הקדוש ברוך הוא את אדם הראשון, נטלו והחזירו על כל אילני גן עדן ואמר לו, ראה מעשי כמה נאים ומשובחים הן, וכל מה שבראתי בשבילך בראתי, תן דעתך שלא תקלקל ותחריב את עולמי. כללו של דבר, האדם לא נברא בעבור מצבו בעולם הזה, אלא בעבור מצבו בעולם הבא, אלא שמצבו בעולם הזה הוא אמצעי למצבו בעולם הבא, שהוא תכליתו. על כן תמצא מאמרי חכמינו ז"ל, רבים כולם בסגנון אחד מדמים העולם הזה למקום וזמן ההכנה, והעולם הבא למקום המנוחה ואכילת המוכן כבר. והוא מה שאמרו, העולם הזה דומה לפרוודור, כמו שאמרו ז"ל, היום לעשותם ומחר לקבל שכרם (ע"ז ב), מי שמרח בערב שבת, יאכל בשבת. העולם הזה דומה ליבשה, והעולם הבא לים וכו' (קה"ר א), וכאלה רבים על זה הדרך. ותראה באמת שכבר לא יוכל שום בעל שכל להאמין שתכלית בריאת האדם הוא למצבו בעולם הזה⁷⁴, כי מה הם חיי האדם בעולם הזה⁷⁵, או מי הוא ששמה ושלו ממש בעולם הזה. ימי שנותינו בהם שבעים שנה ואם בגבורות שמונים שנה ורהבם עמל ואון (תהלים צ י). בכמה מיני צער וחלאים ומכאובים וטרדות, ואחר כל זאת המות. אחד מני אלף לא ימצא שירבה העולם לו הנאות ושלוה אמיתית, וגם הוא אילו יגיע למאה שנה כבר עבר ובטל מן העולם.

ולא עוד אלא שאם תכלית בריאת האדם היה לצורך העולם הזה, לא היה צריך מפני זה שתנופה בו נשמה כל כך חשובה ועליונה, שתהיה גדולה יותר מן המלאכים עצמם, כל

עלי יניח לדיק את ראשו, ולפיכך מסיק רבי יצחק שכולם נבלעו ב אחד שהם מטטרפים אל הדבר שהוא אחד, כי ישראל הם אחד ומלך הזה מטטרפים כולם אל יעקב מלך כי ישראל הם עם אחד לכך נבלעו ב אחד וכלל הזה מטטרפים אליו:

כלל הדבר כי יעקב היה מעלתו ומדריגתו שהוא נדל מן הגשמי, ודבר כזה לא יתואר אליו שום חלוק כי הנדל לא יתכן בו חלוק והחלוק הוא לגשם. ולפיכך לא יטרף ולא יתקשר בו דבר רבוי שאין יתקשר רבוי בחדות אם לא שהם אחד מלך עצמם, ולפיכך אמר כאשר היו האצנים תחת מראשותיו כל אחד אמר עלי יניח לדיק ראשו בעבור כי הכל מטטרף אל יעקב אציהם והם הכל מטטרף אליו, לכך כל אחד אמר עלי יניח לדיק את ראשו, כי הראש שבו הסכל הוא אחד. וראוי שיהיה הראש אחד, כי הוא נושא אל הנשמה שהוא אחת בלתי מחולק. וכל אחד אמר עלי יניח לדיק את ראשו, ולפיכך היה כאן מריבה עד שנבלעו כולם ב אחד ואז היה מטטרפים אליו מלך שהם אחד, ולפיכך האצנים נבלעו ב אחד וכמה שהם אחד הם שייכים ליעקב כמו שציארנו זה במקום אחר. וזה שאמר שהיו אחד תחת ראשו כי בראש דוקא הנשמה הקדושה הנדללת וקם נעשה הכל אחד והדברים גדולים מאוד:

⁷³ עי' דח"מ (ח"א דף שא): אחרי שנתבאר שהאדם הוא מרכבה עליונה חביב האדם שנברא בצלם אז הרי כל הבריאה הוא כסא הכבוד.

⁷⁴ עי' אור יחזקאל (אמונה מז): אפילו לאחר שנתברר אצלו ביקום העולם הבא לא נשלמה עדיין עבודתו שחייב להוסיף לצייר לעצמו מהותו לש עולם הבא ולרכוש לעצמו הבנות היאך יהיה גדול השכר בעולם הבא, ושיגה רק על ידי שישתמש בכח המחשבה והציור שיש באדם, והוא החשבון הפסד מצוה כנגד שכרה וכו'.

⁷⁵ עי' אור יחזקאל (אמונה קסו): חוץ מההכרה בתכלית העולם הבא ובגודל הענוש והעידון הנמצאים בעולם הבא מ"מ צריך לחשוב לבטל את הרע וכן בכל עבודת ה' צריך להשביח את המידות טובות, ולהשפיל הרעות.

שכן שהיא אינה מוצאה שום נחת רוח בכל עינוגי זה העולם⁷⁶. והוא מה שלמדונו זכרונם לברכה במדרש קהלת זו לשונם (קהלת רבה פ"ו סי' ו) וגם הנפש לא תמלא⁷⁷ משל למה הדבר דומה לעירוני שנשא בת מלך אם יביא לה כל מה שבעולם אינם חשובים לה כלום, שהיא בת מלך. כך הנפש אילו הבאת לה כל מעדני עולם, אינם כלום לה. למה שהיא מן העליונים^{79,80}.

וכן אמרו רבותינו זכרונם לברכה (אבות ד) על כרחך אתה נוצר ועל כרחך אתה נולד⁸⁰, כי אין הנשמה אוהבת העולם הזה כלל, אלא אדרבא מואסת בו. אם כן ודאי לא היה בורא הבורא יתברך בריאה לתכלית שהוא נגד חוקה ונמאס ממנה, אלא בריאתו של האדם למצבו בעולם הבא היא, ועל כן ניתנה בו נשמה זאת, כי לה ראוי לעבוד ובה יוכל האדם לקבל השכר במקומו וזמנו, שלא יהיה דבר נמאס אל נשמתו בעולם⁸¹ הזה, אלא אדרבא נאהב ונחמד ממנה וזה פשוט.

והנה אחר שידענו זה נבין מיד חומר המצוות אשר עלינו ויקר העבודה אשר בידינו. כי הנה אלה הם האמצעים המביאים אותנו אל השלמות האמיתית, אשר בלעדם לא יושג כלל. ואולם ידוע כי אין התכלית מגיע אלא מבח קיבוץ כל האמצעים אשר נמצאו ואשר שימשו

⁷⁶ היינו מעצם מציאותו של אדם הוא רואה באמת תכליתו כי עצם מציאות האדם מחייב לתפקידו לעבדה ולשמרה (דע"ת ח"ד פז),

⁷⁷ ע"י שפתי חיים (מידות ועבודת ה' ח"ב ל): כאשר הנפש מתאכזבת וחשבה ריקנות שהרי לא קבלה משהו רוחני שוב מפתה היצר הרע שיוסיף כבוד גאווה תאוה ממון ובזה תתרצה הנפש ואילו הנפש מרגישה שלא קבלה כלום, אבל ברוחניות כל הישג רוחני הוא קנין לנפש המביא לסיפוק ולאור שיעליו יבנה המשך עלייתו והתקדמותו הרוחנית.

⁷⁸ ע"י מכתב מאליהו (ח"א 100) כל עיקר מה שאדם מתאוה לכל מיני תענוגי עולם הזה הוא רק משום שהוא רוצה להשתיק בדרך תחילתו ודמיון הרגשת החסרון שהוא מוצא בעצמו אשר באמת אינה אלא רעב רוחני געגועי הנשמה למצב שלימותה.

ע"י שפתי חיים (מועדים ח"א רנח): כיון שהנשמה גזורה מכסא הכבוד ותפקידה שהוא לשוב למקורה ע"י מעשיה הטובים, לכן הוטבע בנשמה הכח של השאיפה לעליה והתקרבות לה' ית', אלא שהיצר הרע מטעה את האדם ומפנה את כח השאיפה לדרך לא נכונה לתאוות העולם הזה ותשוקותיו.
⁷⁹ ז"ל המדרש: וגם הנפש לא תמלא שהנפש יודעת כל מה שהיא עמלה לעלמה היא עמלה לכך אינה שצעה לא תורה ולא מעשים טובים משל למה"ד לעירוני שנסא צת מלכים אם יביא לה כל מה שבעולם אינו חשובין לה כלום למה שהיא צת מלך כך הנפש אינו הבאת לה כל מעדני עולם אינם כלום לה למה שהיא מן העליונים, ע"כ. משמע שמלות ומעשים טובים אף פעם לא שצעה, ולא עולם הזה.

וע"י דרך חיים (פ"א מי"ד): מביא רבי לוי משל זה לעירני שהוא צן כפר שהיה נסוי צת מלכים שאי אפשר להעירני הזה שיואל ידי חובתו עם צת מלכים, כך הגשמה שהיא מלמעלה והיא נשאת לאדם בעל גוף ואף אם האדם עושה כמה מלות ומעשים טובים והם השלמה לנפש, מ"מ לא תמלא הנפש שתהא מושלמת בשלימות לגמרי, שהיא בעלמה מן הש"י כפי מה שראוי אל הנפש ומפני כך אינה שציעה ממה שעושה האדם בגופו תורה ומלות ומעשים טובים, לפי חשיבת ומעלת הנפש שהיא מן למעלה והאדם היא מלמטה בעל גוף אין הנפש שהיא מלמעלה שציעה מזה לגמרי כאשר ראוי לנפש שהיא מן השמים.

⁸⁰ ספר הפליאה (&): העטרה משלחת הנפשות אלינו ע"י דין שדן אותה לשלוח זהו על כרחך אתה נוצר ועל כרחך אתה נולד ועל כרחך אתה חי ועל כרחך אתה מת.

⁸¹ כעולם (ספינר).

להגיעו⁸², וכפי כח האמצעים ושימושם, כן יהיה התכלית הנולד מהם, וכל הפרש קטן שימצא באמצעים תבחן תולדתו בבירור ודאי, בהגיע זמן התכלית הנולד מקיבוץ כולם כמו שכתבתי, וזה ברור. מעתה ודאי הוא שהדקדוק שידקדק על ענין המצות והעבודה מוכרח שיהיה בתכלית הדקדוק, כאשר ידקדקו שוקלי הזהב והפנינים לרוב יקרם, כי תולדתם נולדת בשלמות האמיתית והיקר הנצחי שאין יקר למעלה ממנו.

נמצינו למדים כי עיקר מציאות האדם בעולם הזה הוא רק לקיים מצוות ולעבוד ולעמוד בנסיון⁸³. והנאות העולם אין ראוי שיהיו לו אלא לעזר ולסיוע בלבד⁸⁴, לשיהיה לו נחת רוח וישוב דעת למען יוכל לפנות לבו אל העבודה הזאת המוטלת עליו⁸⁵. ואמנם ראוי לו

⁸² עי' עלי שור (ח"א פ): כל תר"ג המצות מצוה אחת הן, כי הם חיינו והחיים אינם מתחלקים לאברים, אלא כל הגוף הוא אורגניזם אחד הנושא את החיים, כך כל המצוות ביחד הן חיינו. אם ישאלו אדם מה כואב לו יותר כשירידו לו צפורן או כשיוציאו לו עין או כשיתחווהו בבטנו, לא ירצה בשום אופן לשער איזה כאב יותר נוח לו. הנה העין אינו אבר שהנשמה תלוי בה, וכ"ש לא הצפורן, ובכ"ז כאב נטילת גדול מנשוא, כי הגוף חי מרגיש כאב, לא ישוער בהעדד ממנו אפשר דבר טפל. כך התורה אינה מבדילה בין המצות קלות וחמורות, ובין סוגי המצות השונות כל המצוות ביחד הם אורגניזם רוחני חי, ובהעדד מצוה קלה אחת חסרון ומום הוא בצורתו הרוחנית של האדם.

⁸³ עי' אור יחזקאל (יראה ומוסר קלז): אין גבול לגודל הנסיונות בו אנו מחויבים לעמוד. אור יחזקאל (דרכי העבודה רפג): מטרת הנסיון להוציא את הכח אל הפועל וכמ"ש הרמב"ן (בראשית כד א) לגבי אברהם אבינו ע"ה שהיו הכוחות בפועל ורצה הקב"ה להוציאם אל הפועל כי האדם דומה לבאר עמוק וריך להוציא ת המים וע"י הנסיון יוציא וישאב את המים.

עי' אור יחזקאל (אמונה רצה): כן אף עיקר ותכלית כל הביראה כולה להעמיד את האדם בנסיון ולראות האם יתחזק מזה באמונתו או להיפך ישל בה, ודרך העליה וההצלחה היא כשיראה את הקשיים שלכאורה ניצבים בפניו ומ"מ יתחזק ולא יפול בפח הטמון לרגלו.

אור יחזקאל (מכתבים ריא): לא כהבנת העולם כי הנסיונות הוא רק לצדיקים, יכ כל עניני העולם הם רק נסיונות, וכל עבודתו והצלחתו הוא להיות מושל על חומריו.

אור יחזקאל (מדות רצט): הנהגת ה' ית' שיתכן שאף במעשי הטובים יש מקום ליצר הרע. אור יחזקאל תורה ודעת שכ: העמידה בנסיונות הכרחית לבנין האדם ותחילת בנינו של עם ישראל היה ע"י נסיונות העשרה נסיונות שנתנסה אברהם אבינו, וכיון שעמד בכולם נוצר כלל ישראל, וזה מקיל עלינו להתגבר על עיכובים המונעים מאתנו עבודתנו ע"ז ביודענו שזהו מטרת הבריה.

⁸⁴ עי' דח"מ (ח"ב קכז): שהרי כל מציאות עולם הזה היא בכלל אך ורק היום לעשותם, ואין שום למחר לקבל שכרם כאן.

⁸⁵ עי' שו"ע אורח חיים (סימן רל"א) אם אי אפשר לו ללמוד בלח שנית להרים ייטן ובלבד שלא יאריך זה שאסור לישן ביום יותר משנית הסוס שהוא שתין נשמי ואף בזה המעט לא תהא כוונתו להנחת גופו אלא להחזיק גופו לעבודת הש"ת וכן בכל מה שיהנה בעולם הזה לא יכוין להנחתו אלא לעבודת הבורא יתברך כדכתיב בכל דרכיך דעהו ואמר חכמים כל מעשיך יהיו לשם שמים שאפילו דברים של רשות כגון האכילה והשתיה וההליכה והשיצה והקימה והתשמיש והשיחה וכל כרכי גופך יהיו כולם לעבודת בוראך או לדבר הגורם עבודתו שאפילו היה אמר ורעב אם אכל ושתה להנחתו אינו משוכח אלא יתכוין שיאכל וישתה כפי חיותו לעבוד את בוראו וכן אפילו ליטב בסוד ישרים ולעמוד במקום צדיקים וליכך בעצת תמימים אם עשה להנחת עצמו להשלים חפצו ותאותו אינו משוכח אלא א"כ עשה לשם שמים. וכן בשכיבה א"כ לומר שבזמן שיכול לעסוק בתורה ובמצוות לא יתגרה בשניה לענג עצמו אלא אפילו בזמן שהוא יגע ורכיך לישן כדי לנוח מיגיעתו אם עשה להנחת גופו אינו משוכח אלא יתכוין לתת שניה לעיניו ולגופו מנוחה לצורך הבריאות שלא תטרף דעתו בתורה מחמת מניעת השניה וכן בתשמיש אפי' בעונה האמורה בתורה אם עשה להשלים תאותו או להנחת גופו ה"ז מגונה ואפילו אם נתכוין כדי שיהיו לו בנים שימשו אותו וימלאו מקומו אינו משוכח אלא יתכוין שיהיו לו בנים לעבודת בוראו או שיתכוין לקיים מצוות עונה כאלה הפורע חובו וכן בשכיחה אפילו לספר בדברי חכמה כריך

שתהיה כל פנייתו רק לבורא יתברך⁸⁶, ושלא יהיה לו שום תכלית אחר בכל מעשה שיעשה אם קטן ואם גדול, אלא להתקרב אליו יתברך⁸⁷, ולשבור כל המחיצות המפסיקות בינו לבין קונו, הן הנה כל עניני החומריות והתלוי בהם, עד שימשך אחריו יתברך ממש כברזל אחר אבן השואבת⁸⁸. וכל מה⁸⁹ שיוכל לחשוב שהוא אמצעי לקורבה הזאת, ירדוף אחריו ויאחו בו ולא ירפהו, וכל מה שיוכל לחשוב שהוא מניעה לזה, יברח ממנו כברוח מן האש. וכענין שנאמר (תהלים סג ט) דבקה נפשי אחריך בי תמכה ימינך⁹⁰. כיון שביאתו לעולם אינה אלא לתכלית הזה, דהיינו להשיג את הקירבה הזאת במלטו נפשו מכל מונעיה ומפסידיה.

סתהיה כונתו לעבודת הזכור או לדבר המציא לעבודתו. כללו של דבר חייב אדם לקום ענינו ולבו על דרכיו ולשקול כל מעשיו במאזני שכלו וכסרואה דבר שיביא לידי עבודת הזכור יתברך יעשה ואם לא לא יעשה ומי שנוהג כן עובד את זולתו תמיד.

⁸⁶ עי' אור יחזקאל (דרכי העבודה שכא): חובתנו אינה מסתכמת בעשיית מצוות בעלמא אלא מחובתו לבקש דרכים המקרבים אותו להקב"ה וכל אשר יראה שמקרב אותו להקב"ה יחפש וירדוף אחריו והדברים אשר מונעים אותו מהשגת רוחנית יברח מהם.
עי' שפתי חיים (מועדים ח"א דף קנג): הכנתנו לראש השנה הן כדי חזק כל ערך של עבודת ה' ולגנות ולמאוס כל ערך שאינו דרוש לכלל עבודת ה'.

⁸⁷ עי' שפתי חיים (מידות ועבודת ה' ח"א תנ): שהביא דברי הדרך ה' ח"א פרק ד אות ו': והנה שורש כל ענין העבודה הוא היות האדם פונה תמיד לבוראו, והוא שידע ויבין שהוא לא נברא אלא להיות מתדבק בבוראו, ולא הושם בזה העולם אלא להיות כובש את יצרו, ומשעבד עצמו לבוראו בכח השכל, הפך תאות החומר ונטיתו, ויהיה מנהיג את כל פעולותיו להשגת התכלית הזו, ולא יטה ממנו.
⁸⁸ עי' עלי שור (ח"ב מד): ההבדל בין מצוה ועבירה במצוה יש תענוג של ממש ומי שטעם טעמו נמשך אחריו כברזל אחרי מגנט אבל כח המשיכה של הדמיון (לעבירות) הפקיע הקב, ממנו. לעבירה יש משיכה חזקה מצד הדמיון אבל תענוג של ממש אין בה וכו' בצד הקדושה יש תענוגים של ממש ומילוי אמיתי תענוג אמיתי ועדן גדול בצד הטוואמה אין כל אלה והנה מי שהתחיל לטעום טעמה של קדושה נמשך באמת אחריו כברזל אחרי מגנט, אבל לפני שטעם אותו אין דמיון קוסם לו ואין משיך המגנטית אל הקדושה מורגשת.

ועי"ש (עמוד רנ): עי' חוה"ל (שער הפרישות ב) כוונת התורה להמשיל את השכל בכל תאוות הנפש ולהגבירו עליהן. וצ"ע האם כוונת התורה והמצוות כולן להביאנו למלחמה תמידית נגד התאוות עד שננצח אותן? יש לנשמה ולכן יש משיכה אבל היא אינה מגיעה בעצמתה לזו של הצד שכנגד. כל רצון הנובע מאיזו מידה או תאוה דורש את שלו בתקיפות כזאת עד שנדמה לנו כאילו אנחנו מוכרחים למלאותו אולם תקיפות זאת מורגשת רק כל עוד שאנחנו נמצאים בתוך השטח המגנטי של הרצונות. כשאנו מתרחקים מהשטח הזה אין המשכיה המגנטית פועלת עוד. בזה אנו עומדים על המשמעות העמוקה של ההליכה נגד רצונות, כל עוד שהרצונות שולטים בנו אנו נמצאים בתוך השטח המגנטי שלהם והם מושכים אותנו בעוז. כשאנו מתלמדים לעשות מעשים נגד הרצונות אנו יוצאים מהשטח ההוא. אז נפתח לנפשו השער להיכנס לשטח המגנטי של הקדושה הנשמה והשכל עליו נאמר משכני אחריך נרוצה נגילה ונמשחה בך נזכירה דודיך מין מישרים אהבוך. כשאר משיכה זאת מחתחילה לפעול באדם אין עוד צורך להמשוך אותו לעבודת ה' בשלשלאות של ברזל הוא בעצמו משתוקק אליה כי מעתה הוא טועם עטמה של העבודה.

⁸⁹ "וכל מה" נמחק בספינר, ובמקומו איתא "ומה".

⁹⁰ עי' זהר ח"א קסג ע"ב: רבי חייא פתח ואמר (תהלים סג ט) דבקה נפשי אחריך בי תמכה ימינך האי קרא אית לאסתכלא ביה⁹⁰ דבקה נפשי אחריך בגין דלוד מלכא הוה מתדבק נפשיה תדיר אבתריה דקב"ה ולא חייש למלין [אחרנין] לעלמא אלא לאתדבקה נפשיה ורעותיה ביה וכיון לאיהו הוה מתדבק בקב"ה⁹⁰ הוה תמיד ביה ולא שדקיה מכאן לבר נש⁹⁰ כד אתא לאתדבקה בקב"ה קב"ה אחיד ביה⁹⁰ ולא שדקיה ליה⁹⁰.

תרגום: רבי חייא פתח ואמר, "דבקה נפשי אחריך בי תמכה ימינך", בפסוק הזה יש להסתכל, "דבקה נפשי אחריך", משום שדוד המלך היה מדבקה תמיד את נפשו אחרי הקדוש ברוך הוא, ולא חשש לדברים

והנה אחר שידענו והתברר אצלנו אמיתת הכלל הזה, יש לנו לחקור על פרטיו לפי מדרגותיהם מתחלת הדבר ועד סופו, כמו שסדרם רבי פינחס בן יאיר במאמר שלו שהבאנו כבר בהקדמתנו, והם: הזהירות הזריזות הנקיות הפרישות המהרה החסידות הענוה יראת החטא והקדושה, ועתה נבארם אחד אחד בסיעתא דשמיא.

פרק ב – בביאור מדת הזהירות

הנה ענין הזהירות הוא שיהיה האדם נזהר במעשיו ובעניניו, כלומר מתבונן ומפקח⁹¹ על מעשיו ודרכיו⁹² הטובים הם אם לא, לבלתי עזוב נפשו לסכנת האבדון הם וחלילה⁹³, ולא ילך במהלך הרגלו כעור באפלה⁹⁴. והנה זה דבר שהשכל יחייבהו ודאי, כי אחרי שיש לאדם דעה והשכל להציל את עצמו ולברוח מאבדון נשמתו, איך יתכן שירצה להעלים עיניו מהצלתו, אין לך פחיתות והוללות רע מזה ודאי. והעושה כן הנה הוא פחות מהבהמות ומהחיות אשר בטבעם לשמור את עצמם, ועל כן יברחו וינסו מכל מה שיראה להם היותו מזיק להם.

וההולך בעולמו בלי התבוננות אם טובה דרכו או רעה, הנה הוא כסומא ההולך על שפת הנהר⁹⁵, אשר סכנתו ודאי עצומה ורעתו קרובה מהצלתו, כי אולם הסרון השמירה מפני העורון הטבעי או מפני העורון⁹⁶ הרצוני, דהיינו סתימת העינים בבחירה וחפץ אחד הוא. והנה ירמיהו היה מתאונן על רוע בני דורו מפני היותם נגועים בנגע המדה הזאת, שהיו מעלימים עיניהם ממעשיהם בלי שישימו לב לראות מה הם הלהעשות אם להעזוב. ואמר עליהם (ירמיהו ח ו) אין איש נחם על רעתו לאמר וגו', כלה שב במרוצתם כסוס שוטף במלחמה⁹⁷. והיינו שהיו רודפים והולכים במרוצת הרגלם ודרכיהם⁹⁸, מבלי שיניחו זמן לעצמם לדקדק על המעשים והדרכים, ונמצא שהם נופלים ברעה בלי ראות אותה⁹⁹.

אחרים של העולם, אלץ להדביק נפשו ולאונו צו. וכיון שהוא היה נלכד בקדוש צדק הוא, היה תומך צו ולא עוזב אותו. מכאן שכל אשר אלץ צל להילכד בקדוש צדק הוא, הקדוש צדק הוא אוחז צו ולא עוזב אותו.

⁹¹ עי' עלי שור (ח"א דף צ): יש לחלק בין התבוננות לפיקוח, וצריך לברר לעצמו מה ההבדל ביניהם. עי' הערה 99. ועי' דע"ת (ח"ג יא): הזהירות הוא להיות מושל ב"דעה", ואם אינו זהיר היינו אינו מושל על עצמו, היינו אין בו דעה.

⁹² עי' עלי שור (ח"א דף צ): מעשים שהם פרטים לדרכים שהם מידות.

⁹³ עי' אור יחזקאל (מדות פה): אפילו מעשה א' של כשלון יכול להביאו עד שאול תחתית.

⁹⁴ עי' עלי שור (ח"ב קסט): לא לחטט בעבר ולא לחפש חוויות קדומות שאפשר לתלות בהם את התהוות המידה או ההרגל אל מבט אחורנית יתקן את האדם אלא המטב קדימה, שאין דבר בנפש שאין לו תקנה. גם לימוד מוסר לבד רב כחו לשנות הרגלים ומידות, ומידות הם ציורים כיצד לפעול או להגיב במצב מסוים ציורים אלה נתנו להחליפם לציורים אחרים יותר מתאימים במערת העבודה. מלימוד הזהירות למיין כל ההרגלים שלנו לחזק את הטובים ולבטל הרעים שבהם.

⁹⁵ עי' דח"מ (ח"א רמב): כל החיים בעולם הזה הוא על שפת הנהר, וכל התורה היא מהות של על שפת הנהר שאין בין גהנם לג"ע אלא כחוט השערה.

⁹⁶ עורון (ספינר).

⁹⁷ עי' אור יחזקאל (דרכי העבודה קכח): הסיבה העיקרית לחטאת בני אדם אינה תלוי בחסרון אמונה אלא מחמת אי התבוננות. ועיי"ש (רלב): רק הבלבול וההרגל מונע אותנו מלחשוב ולבחון דרכינו. ועיי"ש (עמוד שמח): שאף העוסקים בתורה מתוך עיון ויגיעה מכל מקום כ"ז רק במה שהורגלו בתורתם אבל בענינים הקשורים לידיעת ה' ית' אף הם שרוים בתרדימה. הכלל הוא כולם שרויים

ואולם הנה זאת באמת אחת מתחבולות היצר הרע וערמתו להכביד עבודתו בתמידות על לבות בני האדם¹⁰⁰, עד שלא ישאר להם ריוח להתבונן ולהסתכל באיזה דרך הם הולכים, כי יודע הוא שאלולי היו שמים לבם כמעט קט על דרכיהם¹⁰¹, ודאי שמיד היו מתחילים להנחם ממעשיהם, והיתה החרטה הולכת ומתגברת בהם עד שהיו עוזבים החטא לגמרי¹⁰². והרי זו מעין עצת פרעה הרשע, שאמר (שמות ה ט) תכבד העבודה על האנשים וגו'¹⁰³, שהיה

בתרדימה ויש שתרדימתם כללית ואין להם קשר לרוחניות, ויש שתרדימתם חלקית ורק עניני אמונה או תקון מדותיהם הרעות רחוקים מהם.

⁹⁸ עי' שפתי חיים (מידות ועבודת ה' ח"ב לו): לכן אלה שחסרי מנוחת הנפש נשארים עם חסרונותיהם וכל זמן שלא עמלים לתקנם הם רק גדלים והולכים, אור יחזקאל (אלול קפט): בשעה שאדם מבולבל ומוטרד בעניני עולמו לא גייע אדם להכרת עצמו ומצבו כי המבולבל אינו בגדר אדם כלל, שהרי יסודו של אדם היא מעלת המחשבה ובעת הבלבול והטרדה אין לו אפשרות למחשבה והתבוננות ולכן אינו אדם כלל ובעת טרדה והבלבול יתכן שאדם רץ ועושה פעולות שונות ואינו יודע לאן רץ ומה מטרידו ודוחקו ואין לו זמן לחשוב כלל אודות סיבת מרוצתו. עי' אור יחזקאל (אמונה נא): ההרגלים והטבעים שבהם שקוע האדם ומעסיקים את לבו מונעים ממנו מנוחת והתבוננות והרגליו וטבעיו הם תאוות העולם הזה.

⁹⁹ ע' דעת תורה (ח"ג קנז): שהזהירות לא יתכן להיות כי אם ע"י מושלים ביצרם וזה למעלה מן הטבע אם כן מאחר שזה התחלת הסולם זה התחלת האדם וזה להיות למעלה מן הטבע ע"כ מקומו עולי למעלה}. ומש"כ כאן שהיו נגועים מידה הזאת היינו זה לא סתם עבירה בעלמא של אי שימת לבהגורם למכשולים אלא אי שימת לב הוא מדה כזאת???

¹⁰⁰ עי' שפתי חיים (מועדים ח"ג דף יג): שציין לקמן פרק כא: כי בהיות השכל טרוד ונחפז בדאגותיו ובעסקיו אי אפשר לו לפנות אל ההתבוננות הזה.

¹⁰¹ עי' אור יחזקאל (אמונה רעב): קשה שהרי כל א' לפעמים לומד מוסר מתוך התבוננות ומ"מ אין הדברים משפיעים עלינו לעזוב החטא לגמרי ומיד בעזבונו את לימוד המוסר שוב אנו חוזרים לדרכינו הרעה, וכאן אומר שבהתבוננות מועטת יעזוב החטא אלא נראה שבעת שמצב האדם ששואף להשיג עולם הזה אף בעת שישים לבו על דרכיו לא יעזרוהו כי הבלבול וחוסר המנוחה יטרידוהו עד אין סוף, וכל דברי הרמח"ל הם בעת שאינו שרוי בבלבול אזי יועילו המחשבה והתבוננות.

¹⁰² אור יחזקאל (אלול קצד): היינו שבעת שאדם ניחם על הרעה כבר עזב דרך הרעה ועבר לדרך הטוב.

¹⁰³ עי' תיקון"ז נו ע"א: ועוד מרה טחול כזד אינון גלותא לנשמתא ורוחא ונפשא לחיהי סכינתא כד גלת בכזד ארתמר באצריס לחינון עמא קדישא¹⁰³ חילהא לילה (שמות ה ט) תכזד העבודה על האנשים כד גלת במרה ארתמר זה (שם א יד) וימרו את חייהם כד גלת בטחול ארתמר זה (שם ו ט) ולא שמעו אל משה מקלר רוח (דהוה בצטנה ומעבודה קשה דהוה בטחול) והוּוּ לווחין לקודשא בריך הוא מנה הה"ד (יונה ד ג) מצטן שאול שועתי שמעת קולי ואתמר זהו (שמות ד כג) ותעל שועתם אל האלהים מן העבודה ונשמתא בגלותא בתראה [נ ע"א] ארתמר זה (רות ג ז) ותגל מרגלותיו ותשכב שקיבת לעפרא ווי ליה לזר נש לנשמתיה נחיתה תחת רגליו דזההוא זמנא ארתמר במזליה (עמוס ה ב) נפלה לא תוסיף קום ולית ליה עילוי וסלוק אללא בידא לקודשא בריך הוא לחזיל שמא קדישא לימינא וחוקים לה.

תרגום: ועוד מרה טחול וכזד, הן גלות לנשמה ורוח ונפש, שהיא שקינה כשגלתה בכזד, נאמר באצריס שהן העם הקדוש, החיל שלה "תכזד העבודה על האנשים". כשגולה במרה, נאמר זה "וימרו את חייהם". כשגולה בטחול, נאמר זה "ולא שמעו אל משה מקלר רוח" (שהיה בצטנה, ומעבודה קשה שהיתה בטחול). והיו לוועקים לקדוש ברוך הוא ממנה, זהו שכתוב "מצטן שאול שועתי שמעת קולי", ונאמר בהם "ותעל שועתם אל האלהים מן העבודה". והנשמה בגלות האחרונה נאמר זה "ותגל מרגלותיו ותשכב", שוכבת לעפר. אוי לאדם שנשמתו יורדת תחת רגליו, שבארתו זמן נאמר במזלו "נפלה לא תוסיף קום", ואין לו עליו והתעלות אללא ביד הקדוש ברוך הוא, שהולך השם הקדוש לימין ומקיס אותה.

ע"י מהר"ל חידושי אגדות סנהדרין כ"ב ע"א: אסור לרחם עליו. פי' כי הרחמנות הוא בצביל שיש לו חבור ודביקות אל מי שמרחם עליו ומאלד זה בא הרחמנות, כמו שמרחם האב על הבן והאם על פרי בטנה מפני שהבן כרעיה לאביו. ומפני זה ישראל יש להם לרחם האחד על האחר כי ישראל יש להם חבור אחד שהם נקראים אחים ביחד ומאלד הזה בא הרחמנות. ולפיכך אסור לרחם על מי שאין בו דעת כי מי שאין בו דעת. אין לו חבור וקשור כלל, כי הוא גשמי ומאלד הגשם הנבראים מחולקים, ובמה הם מתחברים ומתאחדים במה שיש להם דעת אחד ומושכל אחד ודבר זה הם מתאחדים ודבר זה הרחמנות, וכאשר אין בו דעת אין לו חבור וקשור עמו כלל והוא מרחם על מי שאין ראוי למדה זאת ודבר זה אסור.

¹⁰⁹ ע"י דעת תורה (ח"ג עמוד א): השואל מה ענין שאין בו דעה לזהירות. אלא ענין הזהירות היא להיות מושל על עצמו להיות עומד למעלה מהרגליו וטבעיו וזהו סוד הדעת שהו אלמעלה מכל המדות סוד הקדושה ודאי וזהו אשר העמיד המס"י ענין הדעה במדת הזהירות, והוא מאמר חז"ל כל ת"ח שאין בו דעה נבילה טובה הימנו כי לו לא היה עוצר רוחו להכנס ללא קריאה שאין בו דעה להיות מושל ברוחו אז כל ריבוי מעלותיו היו בטלים כי סוד כל עצמות האדם הוא המושלל וזהו סוד הדעת.